

ANTIKVARIISK KONSEKVENSANALYS

Smedsbacken 25, Stockholm

2023-08-18 rev. 2024-10-25

UPPDRAG	
Uppdragsnamn:	Bremen m.fl, Konsekvensbeskrivning
Titel på rapporten:	Antikvarisk konsekvensanalys Smedsbacken 25, Stockholm
Version:	Slutrapport
Datum:	2023-08-18 rev. 2024-10-25
Utskriftsformat:	Liggande A3
MEDVERKANDE	
Beställare:	
Kontaktperson:	
Uppdragsansvarig:	Martin Lagergren
Handläggare:	Louise Westman, Tove Nyhlén, Sandra Pettersson
Kvalitetsgranskning:	Johanna Alton
Övrigt:	<i>Bilder och illustrationer är skapade av Tyréns AB om inget annat anges.</i>

Tyréns Sverige AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 556194-7986

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING.....4

Bakgrund och syfte4

Avgränsningar4

Tidigare utredningar4

FÖRUTSÄTTNINGAR6

Plan- och bygglagen (2010:900).....6

Miljöbalken (1998:808).....8

Kulturmiljölagen (1988:950)9

Vägledande dokument10

Kulturvärden.....14

KONSEKVENSBESKRIVNING15

Planförslaget15

GESTALTNINGSVISIONEN16

MAterialbeskrivning19

Konsekvenser Smedsbacken 2520

Konsekvenser i relation till riktlinjer i kulturmiljöanalysen30

Konsekvenser i relation till stadens styrdokument32

Konsekvenser riksintresset33

Samlad bedömning34

BILAGA 1 – STOCKHOLMS INNERSTAD MED
DJURGÅRDEN [AB 115]35

INLEDNING

BAKGRUND OCH SYFTE

Tyréns AB har genomfört en konsekvensbeskrivning för Smedsbacken 25, Ladugårdsgärdet, Stockholm. Rapporten togs fram i samrådsskedet men har uppdaterats inför granskning då planförslaget bearbetats.

Stadsbyggnadsnämnden beslutade 2021 att påbörja planarbete för del av kv. Smedsbacken och kv. Bremen (diarienummer 2021-02493). Detaljplanen syftar till att omdana den aktuella delen kring Tegeluudsvägen från industri- och verksamhetsområde till vital stadsmiljö genom ett mer funktionsblandat innehåll med fler kontorsarbetsplatser, bostäder, hotell och centrumändamål. Ett vidare syfte med detaljplanen är att koppla samman området kring Tegeluudsvägen med Norra Djurgårdsstaden, Hjorthagen, Gärdet och övriga innerstaden. Under detaljplaneprocessen har området delats upp i två etapper och detaljplaner där denna revision av utredningen endast behandlar Etapp 1 som innefattar fastigheten Smedsbacken 25 med samfälligheten S34:2.

Fastighetsägare och uppdragsgivare är Handelsbanken Fastigheter AB.

KULTURMILJÖANALYS OCH KONSEKVENSBESKRIVNING

Syftet med en kulturmiljöanalys är att fungera som underlag i planeringsprocesser och vid projektering. Kulturmiljön är en tillgång i planeringen som bidrar till en hållbar samhällsutveckling. Vi kan aktivt välja vilka mänskliga spår och avtryck som blir avläsbara i framtiden. Kunskap om samhällets utveckling och de historiska processerna är en förutsättning för att kunna avläsa varför landskapet ser ut som det gör idag. Genom att belysa miljöns kulturvärden ges underlag för bedömning av områdets möjligheter och begränsningar för förändring. För att förstå hur dessa avspeglas i landskapet och är väsentliga för att avläsa och uppleva miljöns historia och utveckling lyfts de fram som värdebärande karaktärsdrag.

Konsekvensbeskrivningen ska redovisa hur man avser att tillgodose Plan- och bygglagens varsamhetskrav och eventuell påverkan på kulturmiljöns riksintressen.

METODIK

Konsekvensanalysen har utförts av byggnadsantikvarisk och kulturgeografisk kompetens. Analysen bygger på befintligt kunskapsunderlag i form av bland annat tidigare genomförd kulturmiljöanalys samt planeringsunderlag.

Konsekvensanalysen redovisar planförslaget och därefter konsekvenser för kulturmiljön. Konsekvenserna analyseras i relation till bebyggelsen och miljön inom berörda fastigheter, därefter till riktlinjer i kulturmiljöanalysen, i relation till vägledande dokument samt riksintresset och Nationalstadsparken. Kapitlet avslutas med en samlad bedömning. Inledningsvis presenteras den bedömningsskala som används för konsekvensanalysen.

AVGRÄNSNINGAR

Aktuella fastigheter som omfattas i denna rapport är Smedsbacken 25 samt samfälligheten Smedsbacken S34:2.

TIDIGARE UTREDNINGAR

Tyréns AB har tidigare genomfört en kulturmiljöanalys, *Kulturmiljöanalys Bremen m.fl, Stockholm (2022)*, för fastigheterna längs med Tegeluudsvägens västra del i stadsdelen Ladugårdsgärdet; Smedsbacken 25, Bremen 1, Bremen 3, Bremen 2 och Bremen 4. Kulturmiljöanalysen syftade till att bidra med kunskap om kvarterens och områdets historiska utveckling samt dess karaktär och kulturhistoriska värden. För beskrivning av platsens och byggnadernas historik, nuläge och kulturvärden hänvisas till denna rapport.

I samarbete med Handelsbanken, Humlegården, Vasakronan och Samhällsbyggnadsbolaget tog Stadsbyggnadskontoret under 2021 fram en förstudie för området längs med Tegeluudsvägen. Konsulter från Wester + Elsnér bistod i arbetet. Förstudien beskriver områdets förutsättningar samt anger mål och riktlinjer för områdets utveckling.

Vy från nordväst, ovanför tunnelbaneviadukt som korsar Lidingövägen - Tegeluudsvägen, mot Smedsbacken 25. Google Earth.

Orienteringskarta som visar fastighetsgränserna för Smedsbacken 25 och Smedsbacken S34:2. Ortofoto: Lantmäteriet, bearbetat av Tyréns.

FÖRUTSÄTTNINGAR

PLAN- OCH BYGGLAGEN (2010:900)

Plan- och bygglagen (PBL) reglerar hur mark- och vattenområden används och samt hur markanvändningen skall utvecklas. Lagen fastställer att planläggningen av mark- och vattenområden är en kommunal angelägenhet och ställer krav på att kommunen upprättar en översiktsplan över hela kommunen. Lagen innehåller föreskrifter om bland annat detaljplaner och bygglov.

Planläggning enligt denna lag ska ske med hänsyn till natur- och kulturvärden, andra miljöaspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden. Lagen fastställer att byggnader eller områden som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får förvanskas. Dessa kan av kommunerna skyddas genom bestämmelse i detaljplan. Skyddet regleras i PBL:s 8 kapitel och de bestämmelser som läggs in i planen är juridiskt bindande.

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt PBL är även 2 kap. 6 § tillämplig.

PBL kap 2 § 6 (hänsyn):

bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan,

PBL kap 8 § 13 (förvanskning):

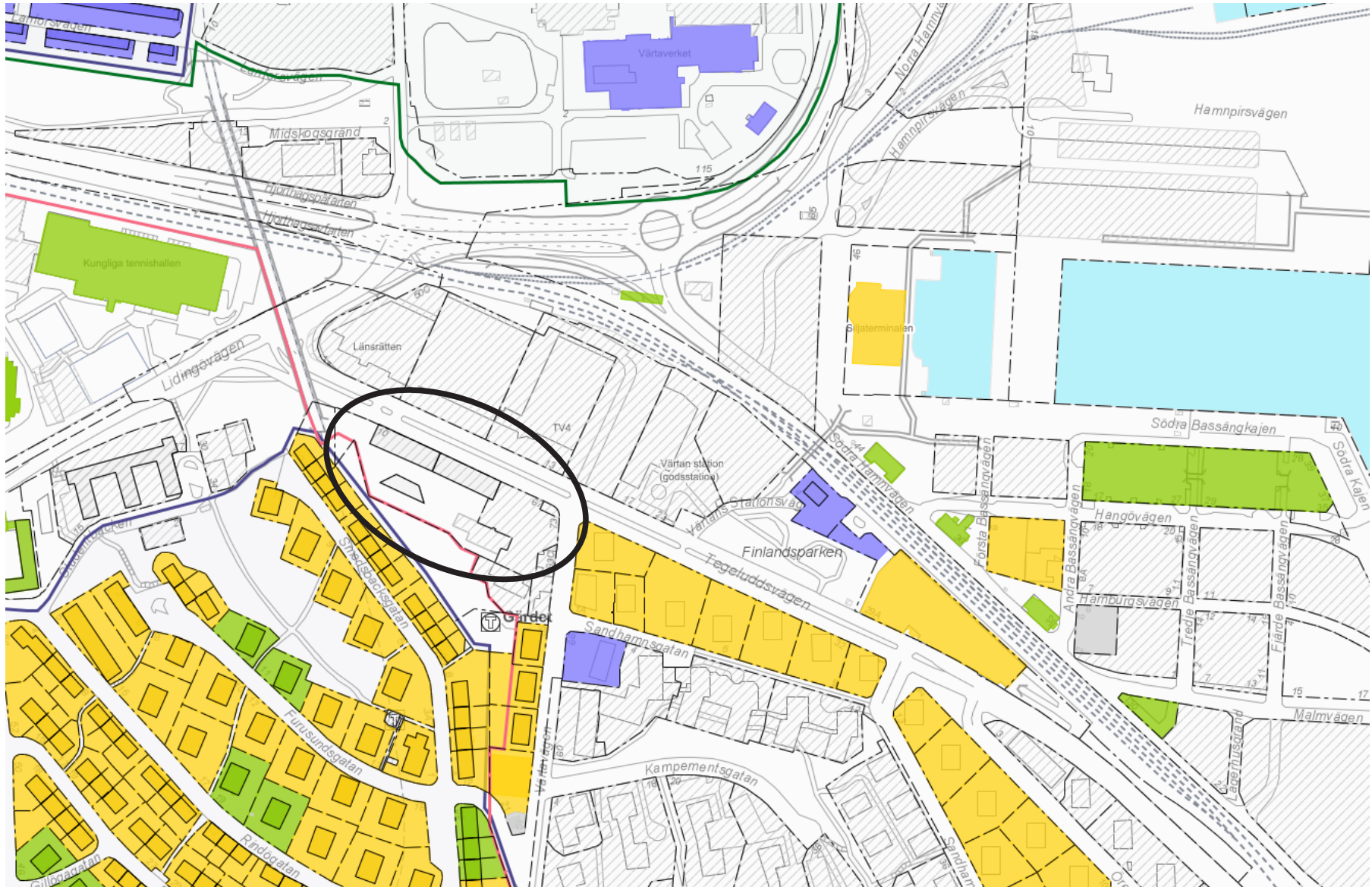
En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

PBL kap 8 § 14 (underhåll):

Ett byggnadsverk skall hållas i vårdat skick och underhållas så att de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet skall anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

PBL kap 8 § 17 (varsamhet):

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad skall utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

På Stadsmuseets klassificeringskarta är Smedsbacken 25 ännu inte klassificerad. Stockholms stadsmuseum.

KULTURHISTORISK KLASSIFICERING

Vid bedömning av bygglov och åtgärder enligt PBL har Stockholms stad antagit en klassificeringskarta med kulörmarkeringar för byggnader av olika kulturhistoriskt värde. Klassificeringen som utförs av Stockholms stadsmuseum är ett kunskapsunderlag utan rättsligt bindande verkan.

De tre klassificeringar som Stadsmuseet använder sig av är:

- Blått - bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde.
- Grön - högt kulturhistoriskt värde. Bebyggelsen är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
- Gult - bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

Fastighet markerad med grått går inte att hänföra till någon av ovanstående kategorier. Det finns även fastigheter som är skrafferade vilket betyder att de ännu inte är klassificerade, alternativt att fastigheten är obebyggd. Fastigheter som inte är klassificerade kan ha stora kulturhistoriska värden, även om Stadsmuseet ännu inte tagit ställning till dessa värden.

Smedsbacken 25 har ännu inte klassificerats av Stadsmuseet. Under planprocessen har en preliminär, icke fastställd, klassificering gjorts (i PM 2023-01-27). Den preliminära klassificeringen är att fastigheten är särskilt värdefull, grön. I motiveringen anges att bebyggelsen berättar om efterkrigstidens samhällsutveckling, är karaktärsskapande i stadsbilden, utgör ett väl getsaltat exempel på tidens kontorsarkitektur och har en tidstypisk utemiljö.

GÄLLANDE PLAN

För Smedsbacken 25 finns en gällande stadsplan samt två gällande detaljplaner. Sedan plan- och bygglagen infördes 1987 gäller stadsplaner som detaljplaner.

PI 6635, fastställdes 1967-05-16 och är en stadsplan för del av kv. Smedsbacken mm (T-bana mellan Tegeluddsvägen - Furusundsgatan) inom stadsdelen Ladugårdsgärdet i Stockholm. Planen reglerar kvartersmark bland annat gäller följande planbestämmelser:

- Prickad mark får inte bebyggas.
- Parkmark får inte användas till utfartsväg för angränsade kvarter.

Skydd för kulturvärden saknas.

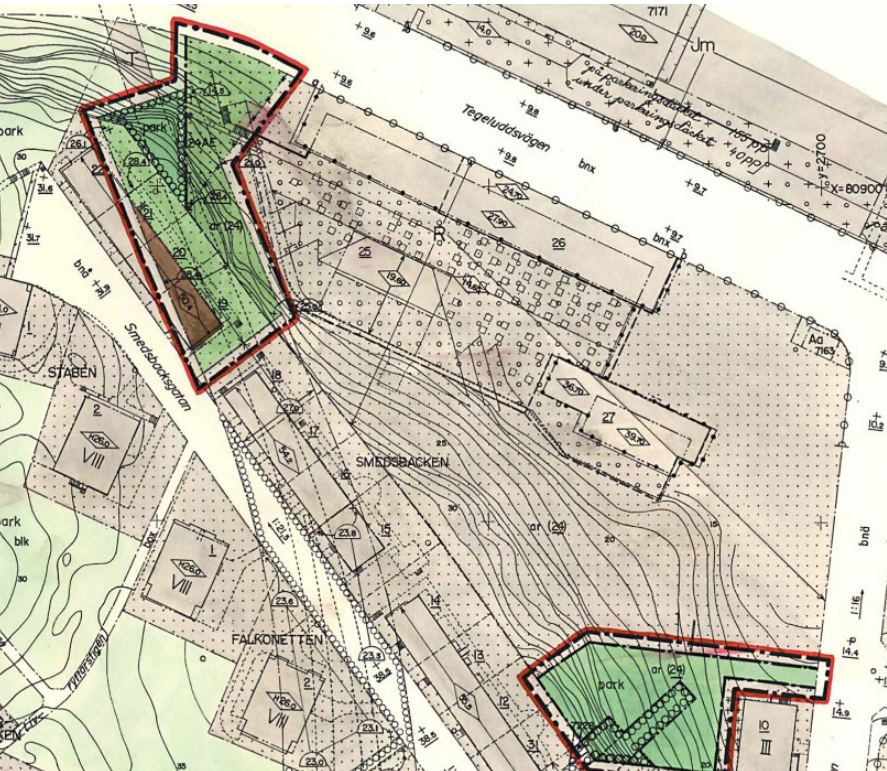
P2000-05247 som vann laga kraft 2007-12-21 och är en detaljplan för del av kv. Smedsbacken inom stadsdelen Ladugårdsgärdet i Stockholm. För kv. Smedsbacken 25 gäller bland annat följande planbestämmelser:

- K - Kontor. Ej hotell och kongress.
- v1 – Gården får överglasas.
- v2 – Gården får byggas på med en högst 4 m bred och 3,5 m hög gång.
- Prickad mark får inte bebyggas.
- Cirkel prickad mark får byggas under och över med bjälklag som planteras, jordslänter och stödmurar skall anordnas i anslutning till angränsade naturmark.

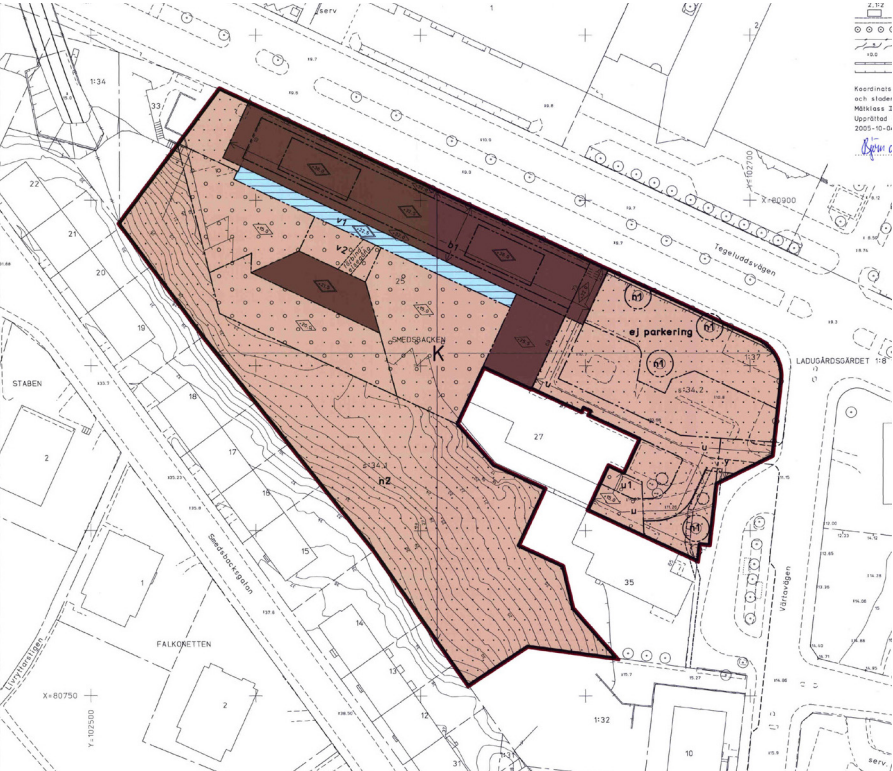
Skyddsbestämmelser finns för ekar och naturmark men saknas för kulturvärden.

TDp2013-03476 som vann lagakraft 2014-07-22. Detaljplanen är en tilläggsplan för del av stadsdelen Ladugårdsgärdet i Stockholm för skydd av träd i Gärdesbebyggelsen. Planen reglerar marken anordnande med vegetationsbestämmelser och skyddsvärda träd. Marklov krävs för fällning av följande träd:

- Ek, alm, avenbok, fågelbär, vildapel, rönn, oxel och hägg med en omkrets på över 60 cm på en höjd av en meter ovan mark.
- Ask, lind, sälg, gran, pil och al med en omkrets på över 95 cm på en höjd av en meter ovanför mark.
- Alla övriga träd med en omkrets på över 125 cm på en höjd av en meter ovan mark.
- Hasselknippen med en total omkrets vid roten på över 300 cm.
- Bestämmelsen gäller inte träd som dokumenterat bedömts utgöra en risk för allmänheten eller en risk för spridning av epidemisk trädsjukdom.

Utsnitt ur gällande stadsplan PI6635. Stockholms stad, bygg- och plantjänsten.

Utsnitt ur gällande detaljplan P2000-05247 för Smedsbacken 25. Stockholms stad, bygg- och plantjänsten.

Utsnitt ur gällande detaljplan (tilläggsplan) TDp2013-03476 för Smedsbacken 25. Stockholms stad, bygg- och plantjänsten.

MILJÖBALKEN (1998:808)

Miljöbalken (MB) syftar till att främja en hälsosam och god miljö för både nuvarande och framtida generationer genom bestämmelser för hushållning av mark och vatten och reglerar bland annat riksintressen för kulturmiljöerna.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖVÅRD

Kulturmiljön är samhällets gemensamma resurs som ska förvaltas och utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt. Områden av riksintresse för kulturmiljövården är sammanhängande miljöer av särskilt stor betydelse ur ett nationellt perspektiv. Det är miljöer eller ett landskap som särskilt väl återspeglar viktiga historiska skeenden och samhällsprocesser och utgör en av platsens stora tillgångar. I dessa områden väger de kulturhistoriska värdena särskilt tungt vid beslut om ändrad användning av mark, vatten och den fysiska miljön i övrigt.

Kulturmiljövårdens riksintressen ska sammantaget ge en bred bild av samhällets historia, så som den återspeglas i landskapet, med regionala variationer och särdrag. De representerar såväl det unika och säregna som det karaktäristiska och mer vardagliga i både städer och på landsbygden. Att tillvarata kulturmiljövårdens riksintressen handlar dels om att förhindra att värdena skadas, dels om att områdets kulturhistoriska värden och potential ska vara fortsatt tongivande vid förändringar. Geografiska avgränsningar visar var värden för riksintresset återfinns men bör inte uppfattas som en gräns som visar var förändringar kan eller inte kan genomföras.

Mark- och vattenområden som har betydelse på grund av deras natur- eller kulturmiljövärden eller med hänsyn till friluftslivet, ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Länsstyrelsen har tillsynsansvar för områden av riksintresse och ska bl.a. tillse att kommunerna beaktar riksintressena i den fysiska planeringen i samband med detaljplaner och översiktsplaner.

Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115]

Motivering:

”Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärdsel och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltiden till nutid väl representerade. Residensstad, domkyrko- och universitetsstad samt viktig sjöfarts- och industristad.”

Följande del av motivtexten berör projektet och dess utredningsområde:

"... viktig sjöfarts- och industristad..."

Uttryck som berör detaljplanearbetet:

"...Uttryck för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande, så som Gärdet..."

Gärdesstaden utgör ett av de bostadsområden som uppfördes under den period som avses i ovanstående uttryck och som också omnämns.

"...Andra Stockholmska särdrag som anpassningen till naturen..."

Det aktuella utredningsområdet ligger inom ett område av riksintresse för kulturmiljövården Stockholms innerstad med Djurgården [A:115]. Nedan återges den del av uttryckstexten som vi bedömer som relevant för föreliggande detaljplanearbete. Den fullständiga riksintressebeskrivningen finns som en bilaga till kulturmiljöutredningen, där de delar av uttrycket som analyseras i utredningen, markerats.

Stockholms stad präglas av det skärgårdslandskap och den övärld som stadsbebyggelsen fördelas på. Utredningsområdet ligger inom det kuperade sprickdalslandskapet, där de topografiska förhållandena varit en grundförutsättning för vidare utbyggnad.

"...Sjöfarts-, handels- och industristaden. Hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten..."

Energi- och Värtahamnen utgör den generation av hamnar som etablerades när hamnarna i staden inte längre räckte till för de växande transportererna på vatten. Hit hör även den i norr avgränsande Värtabanan mellan Värtahamnen och Karlberg som anlades samtidigt som Värtahamnen.

"...Kontor, bankpalats, försäkringsbolag, varuhus och andra handelns och näringslivets byggnader...."

utredningsområdet finns både Handelsbanken, BP:s och Philips huvudkontor samt Länsförsäkringar i på ett avstånd från centrum som till viss del är representativ för lokaliseringen av dessa byggnadsfunktioner under modern tid.

en bilaga till stadens översiktsplan finns en fördjupad redovisning av hur staden avser att tillgodose stadens riksintressen för kulturmiljövården Riksintressen enligt Miljöbalken” (2018-02- 19). Denna bilaga samt kunskapsunderlaget Alla tiders Stockholm, har använts som en vägledning i tolkningen av hur de kulturhistoriska värdena inom riksintresset avspeglas i utredningsområdet och dess omgivning.

NATIONALSTADSPARK

År 1995 utsågs Kungliga nationalstadsparken till nationalstadspark, med motivet att den är av stor betydelse för det nationella kulturarvet, stadens ekologi och människors rekreation. Området skyddas enligt lag (miljöbalken 4 kap. 7 §). Inom Nationalstadsparken får ny bebyggelse och nya anläggningar komma till stånd och andra åtgärder vidtas endast om det kan ske utan intrång i parklandskap eller naturmiljö och utan att det historiska landskapets natur- och kulturvärden i övrigt skadas. En åtgärd som innebär ett tillfälligt intrång eller en tillfällig skada i en nationalstadspark får vidtas, om:

1. åtgärden höjer parkens natur- och kulturvärden eller tillgodoser ett annat angeläget allmänt intresse, och
2. parken återställs så att det inte kvarstår mer än ett obetydligt intrång eller en obetydlig skada.

Länsstyrelsen samordnar värden och arbetet med att utveckla parkens värden av Nationalstadsparken. Navet i detta arbete är Nationalstadsparksrådet, med landshövdingen som ordförande och 15 olika aktörer i parken.

KULTURMILJÖLAGEN (1988:950)

Genom kulturmiljölagen (KML) anger samhället grundläggande bestämmelser till skydd för viktiga delar av kulturarvet. KML är den centrala lagen för kulturmiljövården. Här anges att länsstyrelsen har tillsyn över kulturminnesvärden i länet och att Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturminnesvärden i landet.

FORNLÄMNINGAR

2 kapitlet KML reglerar fornlämningar. Enligt kulturmiljölagen är en fornlämning en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk som är varaktigt övergivna och som har tillkommit före år 1850. Åtgärder som innebär att fornlämningar rubbas, tas bort, täcks över eller på annat sätt ändras eller skadas är förbjudet enligt KML och kräver tillstånd från Länsstyrelsen.

Enligt 2 kap 1 § inbegrips "lämningar av bostäder, boplatser och arbetsplatser samt kulturlager som uppkommit vid bruket av sådana bostäder eller platser, liksom lämningar efter arbetsliv och näringsfång". Vidare så har markområdet runt fornlämningen samma lagskydd som själva fornlämningen. Området benämns fornlämningsområde och kan

Ortofotot visar fornlämningsbilden. Inom det aktuella området finns inga registrerade fornlämningar. Forsök.

likställas med ett skyddsområde. Storleken på området skiftar beroende på fornlämningens art och betydelse. Länsstyrelsen fattar beslut om fornlämningarnas skyddsområde.

I området finns ingen registrerad fornlämning men bebyggelse från tiden innan 1850 har funnits på platsen, så som grindstuga vid korsningen Tegelluddsvägen/Värtavägen. Inför eventuella åtgärder ska därför kontakt tas med Länsstyrelsen innan arbete påbörjas. Om en fornlämning påträffas

under grävning eller annat arbete, ska arbetet omedelbart avbrytas till den del fornlämningen berörs. Den som leder arbetet ska omedelbart anmäla förhållandet till länsstyrelsen.

VÄGLEDANDE DOKUMENT

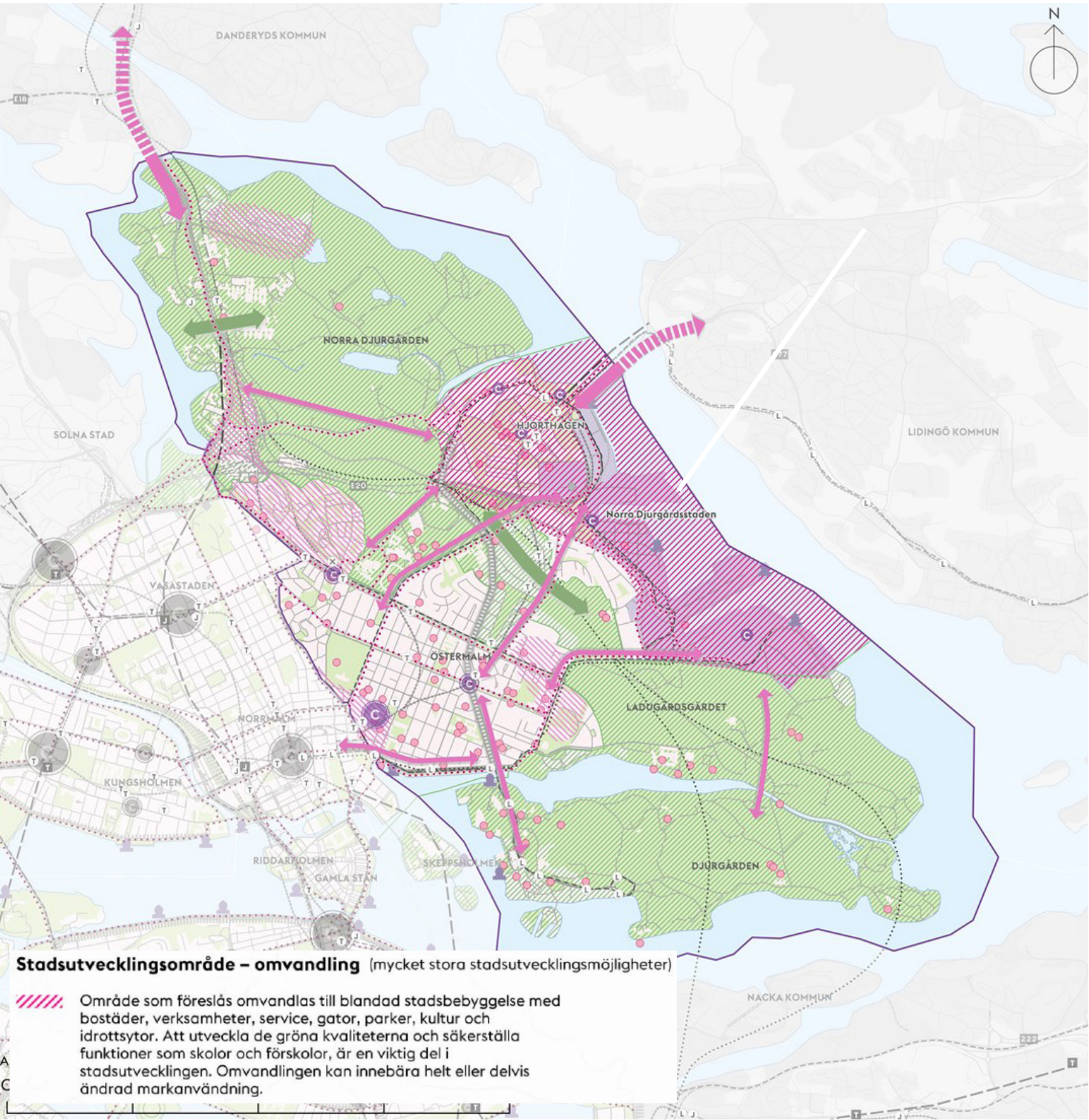
ÖVERSIKTSPLAN

Stockholms stads översiktsplan "Stockholm växer" vann laga kraft 23 mars 2018. Översiktsplanen beskriver hur Stockholm besitter en komplex och mångfacetterad kulturmiljö. I och med att kulturmiljön är ett allmänt intresse finns därför ett särskilt ansvar att förvalta och utveckla staden i linje med aktuella lagar och överenskommelser. Stockholms stad framhåller att bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbildningen ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.

Planområdet ligger inom ett i översiktsplanen utpekade stadsutvecklingsområde:

"Område som föreslås förvandlas till blandad stadsbebyggelse med bostäder, verksamheter, service, gator, parker, kultur och idrottsytor. Att utveckla de gröna kvaliteterna och säkerställa funktioner som skolor och förskolor, är en viktig del i stadsutvecklingen. Omvandlingen kan innebära helt eller delvis ändrad markanvändning."

Stadsutvecklingsområdet inkluderar Hjorthagen, Ropsten, Värtahamnen, Frihamnen.

Stadsutvecklingskarta. Stockholms stad.

STOCKHOLMS BYGGNADSORDNING OCH
ARKITEKTURPOLICY

Stockholms byggnadsordning (2020) är ett kunskapsunderlag som syftar till att förtydliga översiktsplanens delar om allmänna intressen (Kulturmiljö i en växande stad och Arkitektur och gestaltning). Byggnadsordningen syftar till att vara stöd i planering och bygglovsprövning och är vägledande vid tillämpningen av PBL:s regler om förhållningssätt till stads- och landskapsbilden samt natur-, och kulturvärden. Alla förändringar ska göras omsorgsfullt med hänsyn till befintliga karaktärsdrag. Byggnadsordningen syftar även till att ge stöd för bedömningar av PBL:s krav på god form-, färg, och materialverkan.

Med utgångspunkt i översiktsplanen utgör Stockholms arkitekturpolicy tillsammans med Stockholms byggnadsordning och kommande vägledningar en familj av dokument som bidrar med kunskap, strategier och arbetssätt till stöd för stadens gestaltning. Andra dokument som kopplar till Arkitekturpolicyn är Vision 2040, Stockholms stads klimatmål, Agenda 2030, Gestaltad livsmiljö, Stockholms Framkomlighetsstrategi och Stockholms Miljöprogram.

Byggnadsordningen

Byggnadsordningen inleds med följande punkter:

- Stadens rum och bebyggelse ska utvecklas i relation till alla skalor, från detalj till staden som helhet.
- Det byggda ska ta stöd i kunskap om historien, spegla samtiden och planeras för framtida behov.
- Det byggda ska utformas med stöd i kunskap om den specifika platsen.
- Arkitekturen ska uttrycka sin samtid, utvecklas med stöd i kunskap om Stockholms karaktär samt kunna beskrivas som idé.
- Det byggda ska användas som verktyg för att bidra till att lösa samhällets långsiktiga behov och tillföra staden hållbara kvaliteter med människan som utgångspunkt.

I byggnadsordningen konstateras att i den fortsatta utvecklingen av Stockholm kommer delar av staden att förändras när nya bitar läggs till mosaiken av stadens stadsbyggnadskaraktärer. Att lägga till är en naturlig utveckling av stadens historiska framväxt och ett tecken på en vital stad. Viktigt är dock att alltid beakta stadens karaktärer och bygga vidare med stöd av dessa i lager på lager från olika tider. I byggnadsordningen identifieras en rad olika stadsbyggnadskaraktärer och det kan konstateras att planområdet ligger inom stenstadens krans och verksamhetsområden.

Följande vägledningar har definierats för verksamhetsområden:

- Utveckla verksamhetsområden från en samtida tolkning med utgångspunkt i kringliggande bebyggelse vad gäller karaktär, skala, material, kulör och typologier. Utforma bebyggelsen utifrån en formulerad arkitektonisk idé.
- Ta tillvara på potentialen för området genom att ta stöd i befintliga karaktärsskapande byggnader och miljöer.
- Säkerställ en god balans mellan funktion och utformning.
- Stärk sambanden med omkringliggande områden och sträva efter integrerade gatunät.
- Utveckla både befintliga och nya kvaliteter i verksamhetsområden för att skapa attraktiva offentliga rum.
- Tillför stadskvaliteter som ger stöd för ett levande stadsliv av både permanent och tillfällig karaktär.

Följande vägledningar har definierats för stenstadens krans:

- Utveckla stenstadens krans med utgångspunkt ur gatornas och byggnadernas anpassning till terrängen samt det medvetna och tydliga förhållandet mellan bebyggelse och naturlandskap.
- Utforma nya byggnader inom befintlig struktur utifrån en samtida tolkning av platsens förutsättningar och närliggande bebyggelse. Utforma grupper av nya hus utifrån en sammanhållen gestaltningsidé.
- Utforma kompletteringsbebyggelse i anslutning till stenstadens krans utifrån ett helhetsperspektiv. Beakta närliggande bebyggelse.
- Utveckla stadsdelarna genom att komplettera med nya verksamhetslokaler i strategiska lägen och vid centrala stråk.
- Ta tillvara och utveckla den gröna karaktären med förgårdsmark i gaturummet och naturmark mellan husen. Undvik parkeringsytor på förgårdsmark och bostadsgårdar. De för stenstadens krans karakteristiska parkerna tillvaratas. Utveckla dessa med naturlandskapet, dess bergsformationer och vegetation som utgångspunkt.
- Utgå från de ursprungliga husens volym, proportioner och takformer vid ombyggnader och renoveringar. Ta tillvara eller återskapa karaktärsskapande material, kulörer, byggnadsdelar och detaljer i så stor utsträckning som möjligt.

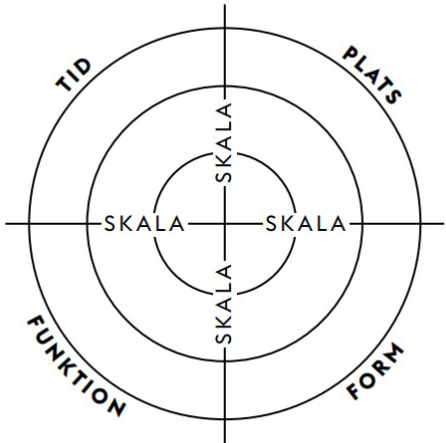
Arkitekturpolicyn

Arkitekturpolicyn redogör för förhållningssätt inom arkitektur och samhälls-utveckling samt ger konkreta metoder för ett kvalitativt byggande. Policyn omfattar planering av alla skalor, från staden som helhet till utformning och gestaltning av enskilda byggnader och detaljer.

I kapitlet Identitet finns riktlinjer för hur arkitekturen ska bidra till att "stärka, bekräfta och utveckla stadens karaktär och identitet" med grund i Byggnadsordningen. Här framförs bland annat vikten av att identifiera värdebärare, utveckla Stockholms särart och att gestalta med en Stockholmsk prägel.

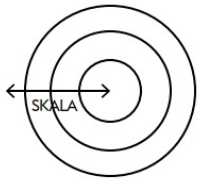
Under kapitlet Byggstenar beskrivs de delar som tillsammans bildar staden, från den stora skalan ner till byggnadens komposition och detaljering.

I policyn finns verktyg för stadens gestaltning som, genom att kombinera ett antal frågeställningar med byggnadsordningen, ska inbringa kunskap om projektets arkitektoniska förutsättningar och möjligheter. Verktöget är tänkt ska finnas med i alla faser under ett byggprojekt och hos alla inblandade. Verktögets grafiska presentation utgörs av en genomkorsad cirkel rymmer de olika aspekterna tid, plats, form och funktion.

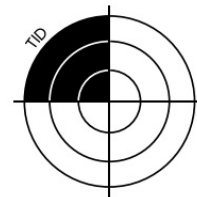

Den grafiska representationen av verktöget. Stockholms Arkitekturpolicy (2021).

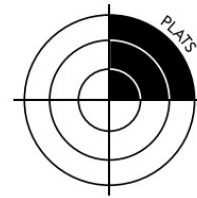
Följande frågeställningar kan ställas inom verktygets respektive tema:

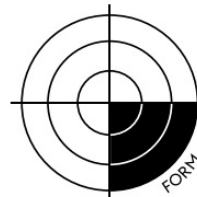
SKALA - Stadens rum och bebyggelse ska utvecklas i relation till alla skalor, från staden som helhet till detalj.

TID - Hur förhåller sig projektet till Stockholms historiska utveckling? Hur formas projektet av vår samtid, regler, ekonomi, miljö och arkitektoniska ideal? Hur kommer projektet åldras och fungera för framtida behov?

PLATS - Vilken betydelse har projektet i stadens siluett? Hur förhåller sig projektet till stadslandskapet och omgivande stadsbyggnadskaraktärer? Hur förhåller sig projektet till omgivande bebyggelse och stadsrum?

FORM - Hur beskrivs projektets arkitektoniska idé i förhållande till helhetsupplevelsen av Stockholm och stadens karaktär? Hur beskrivs projektets arkitektoniska idé i förhållande till stadslandskapet och intilliggande stadsbyggnadskaraktärer? Hur genomförs den arkitektoniska idén i byggnadens alla delar i volymhantering, konstruktion, fasadkomposition, material, kulör och detaljer?

FUNKTION - Hur bidrar projektet till att öka Stockholms stadskvaliteter med människan som utgångspunkt? Hur bidrar funktionen till omgivande bebyggelse och stadsrum? Hur utformas bebyggelsen och stadsrummen i förhållande till dess funktioner och innehåll?

Figurer och text hämtade från Stockholms Arkitekturpolicy (2021).

VÅRD- OCH UTVECKLINGSPLAN FÖR KUNGLIGA NATIONALSTADSPARKEN

I vård- och utvecklingsplanen för Kungliga nationalstadsparken är parken indelad i 15 delområden med utgångspunkt från landskapets olika karaktärer. Planområdet ligger utanför Nationalstadsparken, följande delområden ligger dock nära eller i anslutning till planområdet:

- Gärdesstaden
- Ladugårdsgärdet
- Idrottsparken

Nedan följer en redogörelse för respektive delområde och huruvida dess målbild kan komma att påverkas av den planerade bebyggelsen inom kvarteret.

Gärdesstaden

Bebyggelsen i Gärdesstaden består av 1930-talets funktionalistiska arkitektur, med dess enhetliga, ljusst putsade fasader. Området präglas av ett helhetstänkande avseende gestaltning, omgivande parklandskap och byggnadsdetaljer. Gärdeshöjden bildar en front och siluett som har betydelse för upplevelsen av Gärdesstaden, på håll.

De värden som kan komma att beröras av projektet är Gärdesstadens omsorgsfullt gestaltade helhet – från parkmiljöer och naturmark till byggnadsdetaljer.

Målbilden för delområdet är att:

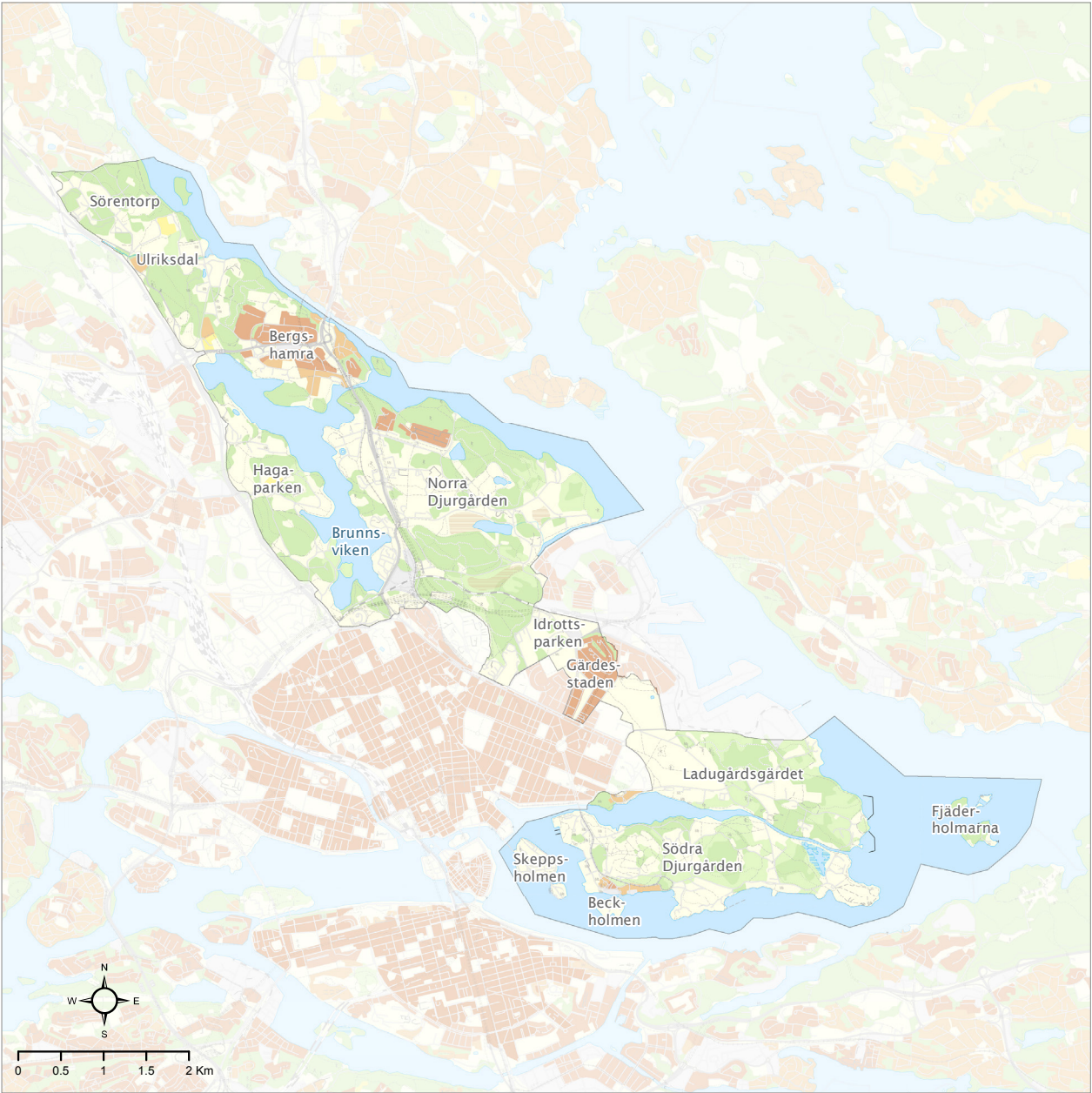
Gärdesstaden ska även fortsättningsvis avspegla omsorgen om såväl helhet som detaljer.

Ladugårdsgärde

Ladugårdsgärde är ett stort öppet gräsbevuxet område i direkt anslutning till Östermalm och Gärdesstaden. Ladugårdsgärde har fått sitt namn efter den kungliga ladugård som brukade området under medeltiden. Det är framför allt användningen som militärt exercisfält som gett Ladugårdsgärde dess prägel, vilket hade sin glansperiod under Karl XIV Johan. Idag är det ett värdefullt rekreationsområde. Här ligger även Kampementsbadet.

De värden som redovisas i vård- och utvecklingsplanen bedöms inte ha någon visuell eller geografisk koppling i ett historiskt perspektiv.

Målbilden för delområdet berörs inte av projektet.

Karta över Kungliga nationalstadsparkens utbredning. Karta: Tyréns, 2018.

Idrottsparken

I området ligger flera välkända äldre idrottsanläggningar som präglar området, bland annat Stockholms första tennispaviljong från 1890-tal och Stockholms stadion från år 1911. I den östra delen närmast planområdet ligger Kungliga Tennishallen och några kvarvarande tidigare mässbyggnader. Mellan idrottsanläggningarna kan man fortfarande uppfatta rester av det eklandskap som tidigare har präglat området samt de lågpartier som förr utgjordes av Storängen. På andra sidan Lidingövägen ligger K1 som nyttjas av Försvarsmakten med bland annat 200 stallade hästar.

De värden som redovisas i vård- och utvecklingsplanen bedöms inte ha någon visuell eller geografisk koppling i ett historiskt perspektiv.

Målbilden för delområdet berörs inte av projektet.

KULTURVÄRDEN

Värdebärande karaktärsdrag Smedsbacken 25

- Den modernistiska kompositionen med gårdsöverbyggnad och väl dagsljusbelysta byggnader som reser sig från den gemensamma ytan
- Lastgator med varumottag och parkeringsytor
- Bankvalv
- Terrassbyggnadens överljusbelysta lokaler
- Terrassens strama formspråk och material, belysningsarmaturer
- Granitmurar kring f.d. matsalsbyggnaden
- Byggnadernas utvändiga fasadmaterial, tak- och teknikvåningar undantagna, såsom keramik, natursten, fönster i teak och aluminium
- Ursprungliga entréförhållanden i låghuset (KM-huset)
- Konstnärlig utsmyckning i BP-huset
- Beklädnader av natursten och klinker i trapphus och hisshallar

För vidare resonemang angående kulturvärden se
Kulturmiljöanalys, Bremen 1 m.fl, Stockholm 2022-09-06 (Tyréns).

KONSEKVENSBESKRIVNING

PLANFÖRSLAGET

Smedsbacken 25 utvecklas för att nuvarande ägaren Svenska Handelsbanken ska kunna samla verksamheter som idag är spridda i staden. Banken har nyligen moderniserat BP-huset.

Genom tillkommande byggnadsvolymer tillskapas nya kontorsytor liksom ett större utbud av verksamheter i de idag till största delen inaktiva bottenvåningarna.

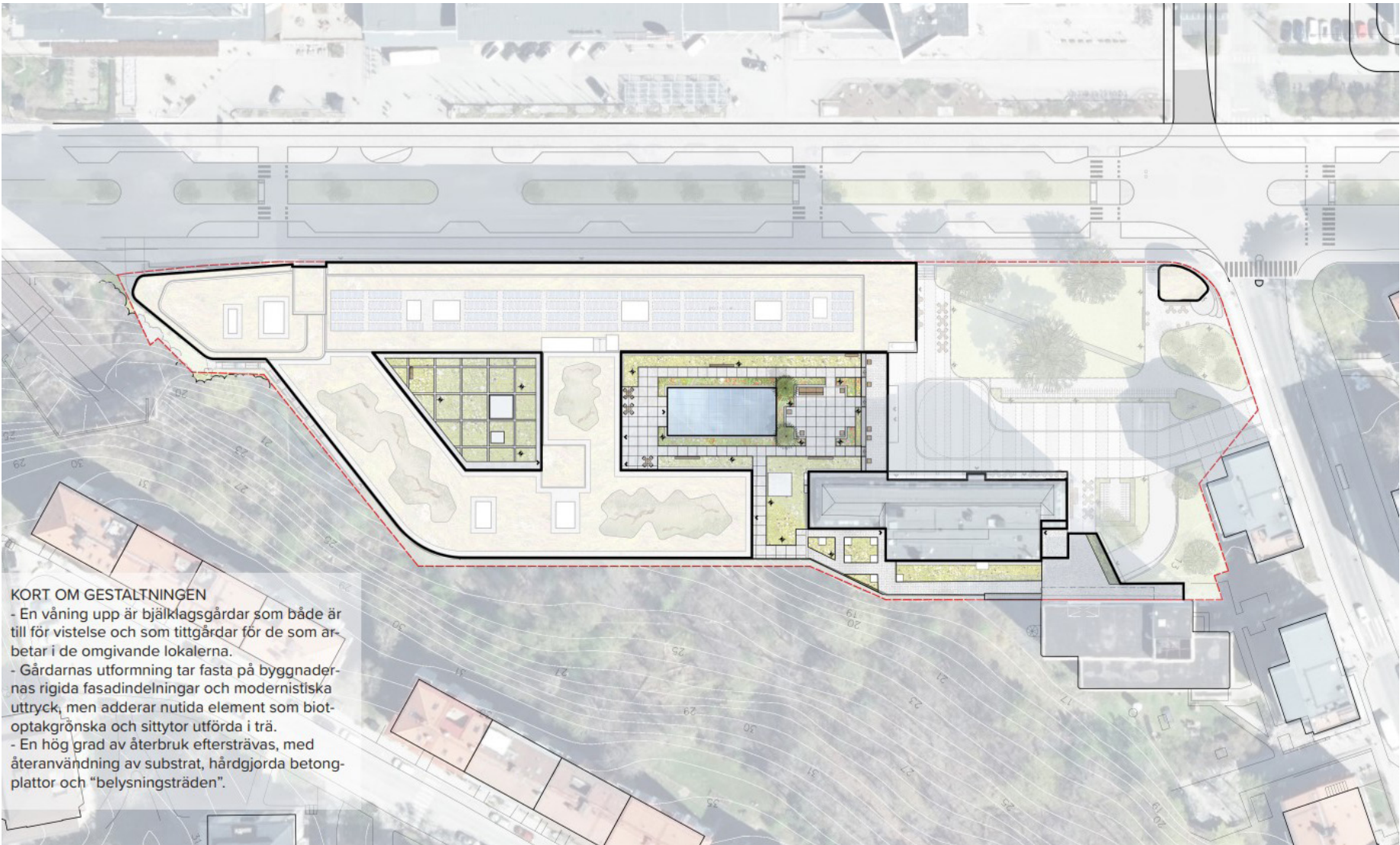
KM-huset längs Tegeluddsvägen föreslås att byggas på med fyra våningsplan. I mötet mellan den befintliga byggnadskroppen och påbyggnaden markeras en indragen midja. Den översta våningen på

KM-huset är indragen från Tegeluddsvägen och ekparken. Bottenvåningen på KM-huset föreslås få en ny gestaltning, där fasaden glisas upp och öppnas upp för att möjliggöra verksamheter som café och restaurang.

Planförslaget innebär att KM-huset byggs till. En byggnadsvolym nordväst om KM-huset ut mot korsningen Tegeluddsvägen-Lidingövägen tillkommer och som sträcker sig in mot innergården, nästintill parallellt med tunnelbanans tunnelmynning, för att sedan vinkla av mot BP-huset. Den tillkommande byggnadsvolymen i korsningen föreslås få 10 våningar, där

bottenvåningen är förhöjd och takvåningen indragen från fasadliv. Övriga byggnadsvolymer ges en våningshöjd som varierar, mellan fem till sju som är synliga ovan mark, eftersom byggnaderna har anpassats efter den rådande terrängen.

Den nya byggnadsvolymen i slutningen byggs samman med KM-huset genom en länk tvärs över gården för att skapa goda förbindelser inom kontorsytorna.

KORT OM GESTALTNINGEN
- En våning upp är bjälklagsgårdar som både är till för vistelse och som tittgårdar för de som arbetar i de omgivande lokalerna.
- Gårdarnas utformning tar fasta på byggnadernas rigida fasadindelningar och modernistiska uttryck, men adderar nutida element som biot-optakgrönka och sitttytor utförda i trä.
- En hög grad av återbruk eftersträvas, med återanvändning av substrat, hårdgjorda betongplattor och "belysningsträden".

Illustrationsplan - Grönskande gårdsrummen.

Bedömningsskala konsekvenser

Stora konsekvenser kan uppstå när höga kulturmiljövärden påverkas. Skyddad eller skyddsvärd bebyggelse och miljöer berörs. I riksintresseområden påverkas utpekade uttryck. Påverkan innebär att läsbarheten av landskapets och/eller bebyggelsens utveckling över tid försvåras kraftigt eller upphör helt. Historiska samband, strukturer, funktioner och betydelsebärande företeelser bryts eller går förlorade. Kulturmiljö som fragmenteras så att dess helhet inte kan uppfattas.

Måttliga konsekvenser uppstår när viktiga kulturmiljövärden påverkas i mindre grad än ovan. Läsbarheten av landskapets och/eller bebyggelsens utveckling över tid försvåras. Historiska samband, strukturer, funktioner och betydelsebärande företeelser går delvis förlorade eller försvagas. Strukturer och samband som försvagas och blir mindre tydliga. Påverkan kan även innebära att enstaka kulturhistoriskt värdefulla objekt; välbevarade, unika eller på annat sätt särskilt värdefulla blir svårtolkade, fragmenterade eller går förlorade.

Små konsekvenser uppstår när kulturmiljövärden påverkas i mindre grad. Påverkan innebär att läsbarheten av landskapets/ bebyggelsens utveckling över tid fortfarande är möjlig. Historiska samband, strukturer, funktioner och betydelsebärande företeelser försvagas eller påverkas men kan även i framtiden uppfattas. Enstaka kulturmiljöobjekt av mindre betydelse påverkas eller tas bort. De enstaka objekten är inte betydelsebärande för kulturmiljöns helhet eller unika eller sällsynta av sin typ.

Inga konsekvenser, varken negativa eller positiva, förväntas på befintliga kulturmiljövärden.

Positiva konsekvenser uppstår när projektet bidrar till att tydliggöra och förstärka kulturmiljöns samband.

Illustration från nordväst över Smedsbacken 25.

Illustration från nordost från marknivå in mot Smedsbacken 25.

GESTALTNINGSVISIONEN

Arkitekterna har för projektet tagit fram en gestaltningsvision som även inkluderar återbruk av befintligt material.

LANDSKAP KRING BYGGNADERNA

- På den nordvästra gaveln ordnas med infart till garage och cykelrum och evakueringsgång på berget från nödutrymning.
- Entréplatsen gestaltas som ett enhetligt torggolv med plats för angöring och parkeringsmöjligheter för bil och cykel.
- Ekparken utgår ifrån de stora veteranekarna, med förbättringar för gående att passera. I korsningen Värtavägen-Tegeluddsvägen görs en paviljong med uteservering.

GRÖNSKANDE GÅRDSRUMMEN

- En våning upp är bjälklagsgårdar som både är till för vistelse och som tittgårdar för de som arbetar i de omgivande lokalerna.
- Gårdarnas utformning tar fasta på byggnadernas rigida fasadindelningar och modernistiska uttryck, men adderar nutida element som biotoptakgrönka och sitttytor utförda i trä.
- En hög grad av återbruk eftersträvas, med återanvändning av substrat, hårdgjorda betongplattor och "belysningsträden".

TAKLANDSKAPEN

- Merparten av taken förses med ett taksubstrat med ca 100 mm tjocklek som besås med frö och sedumskott.
- Kring solpaneler, nära fasader och där det kan tänkas behövas brandgator beläggs ytorna med dränerande grus.
- I tre större områden iordningställs så kallade biotoptak, där substratdjupet varierar mellan 150-200 mm och besås med ängsfrö för torrmarker, samt förses med ekved och bibäddar för att ytterligare gynna biologiska mångfalden.

ÅTERBRUK AV MATERIAL

- Betongmarkplattor på mark och tak rengöres och återbrukas i nytt läge, eventuellt upp- och nedvända.
- Marktegel rengöres och återbrukas i nytt läge.
- Belysningsträden monteras ned, rengöres, målas upp och förses med moderna ljuskällor med nedåtriktad ljusbild.
- Möjlighet att återbruka substrat ska utredas vidare inom projektet.

Korsningen Lidingövägen - Tegelluddsvägen mot Smedsbacken 25. Den tillbyggda delen i nordväst framträder i kvarterets hörn, påbyggnaden av KM-huset skymtas ovanför tunnelbanespåret.

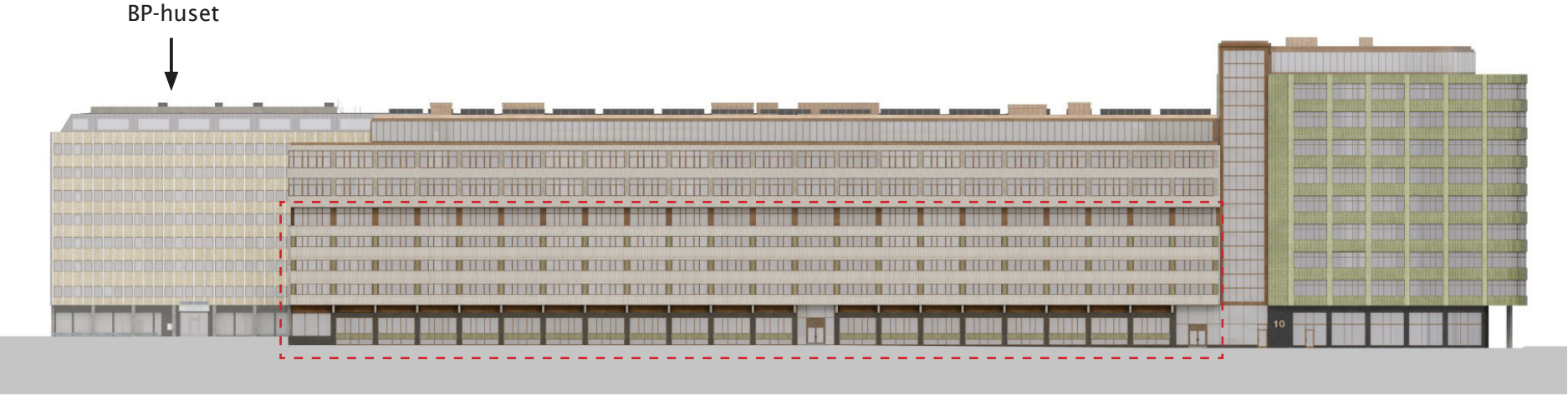
Vy från Tegelluddsvägen mot Smedsbacken 25. Ombyggnaden av KM-huset bottenvåning och midjan mellan befintlig byggnad och påbyggnaden med sin indragna takvåning är synliga från gatan.

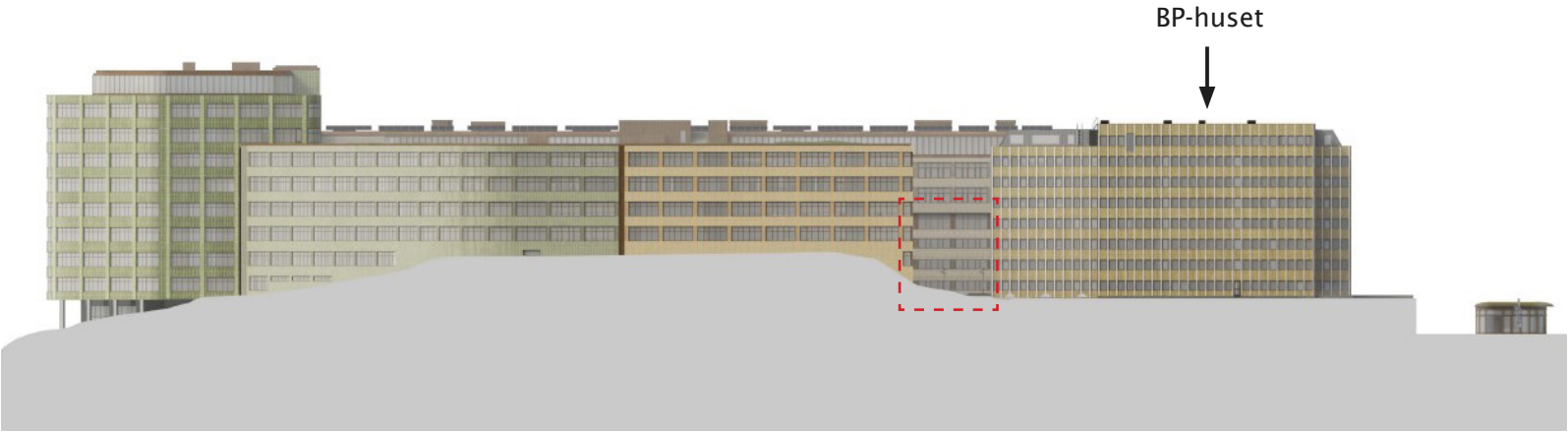
Vy från Värtavägen mot Smedsbacken 25 och ekplatsen/ekparken. Vid gatulivet till höger framträder den tilltänkta servicebyggnaden i ekplatsen/ekparkens nordöstra hörn. I fonden skymtas påbyggnaden av KM-huset.

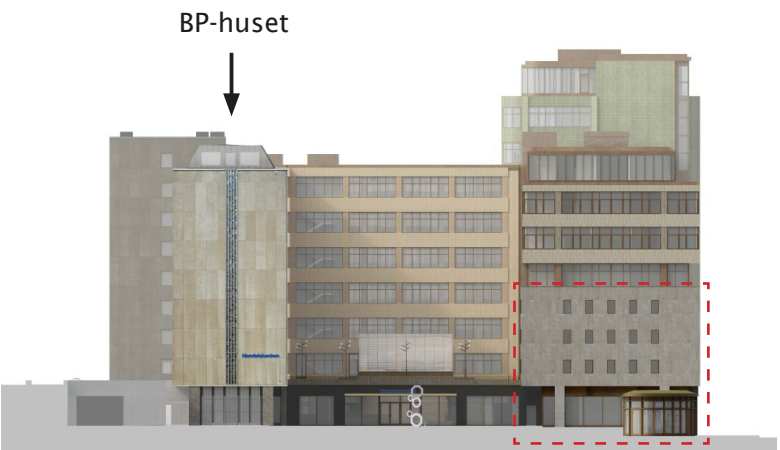
Vy från Smedsbacken 25 in mot KM-huset terrassbyggnad. KM-huset påbyggnad och tillbyggnader ut mot slänten i söder är framträdande i vyn.

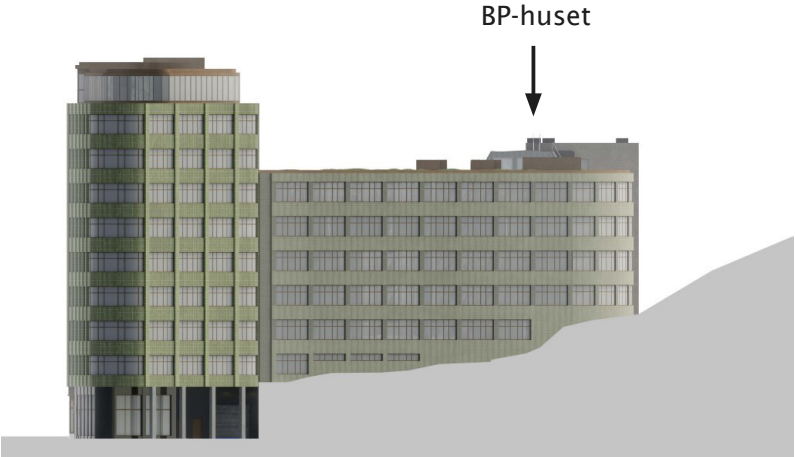
Föreslagna fasader ut mot Tegelluddsvägen i nordöst. Inom röstreckad linje befintliga KM-huset. Illustration: Wester + Elsner arkitekter. Senare markerinar av Tyréns.

Föreslagna fasader från Gärdeshöjden i sydöst. Illustration: Wester + Elsner arkitekter. Senare markerinar av Tyréns.

Föreslagna fasader från Värtavägen i öst. Illustration: Wester + Elsner arkitekter. Senare markerinar av Tyréns.

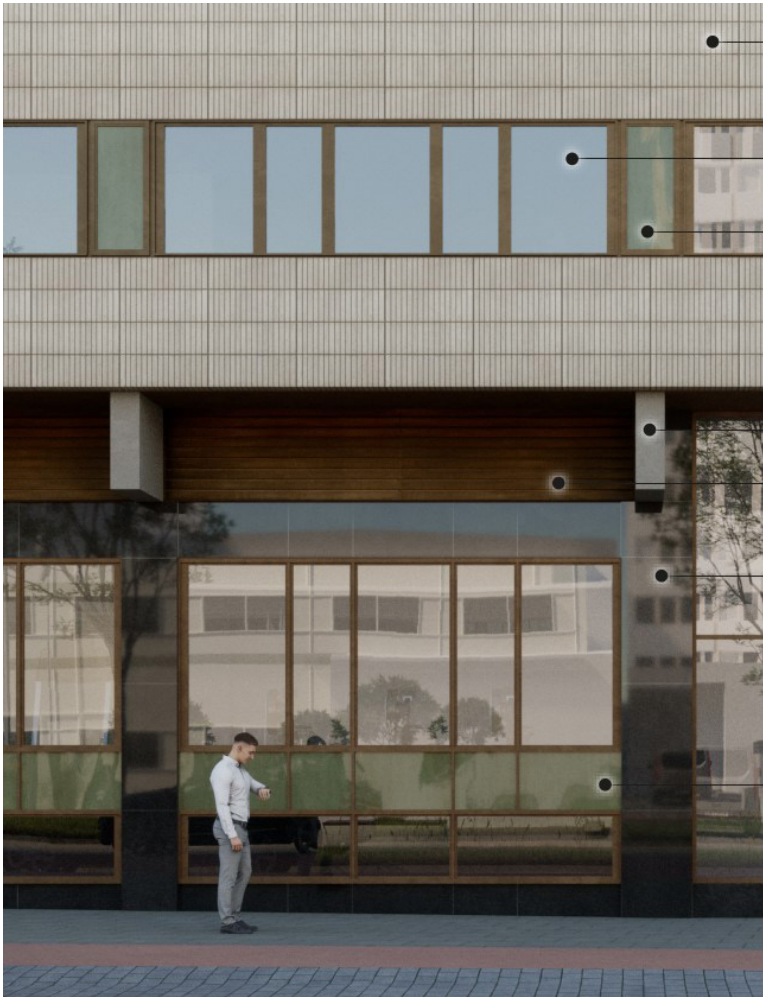

Föreslagna fasader från nordväst ut mot korsningen Tegelluddsvägen - Lidingövägen. Illustration: Wester + Elsner arkitekter. Senare markerinar av Tyréns.

MATERIALBESKRIVNING

En materialbeskrivning har tagits fram för KM-husets fasad och dess gestaltning.

FASAD MOT TEGELUDDSVÄGEN

- BEFINTLIG KLINKERFASAD BEVARAS. NYA DELAR UTFÖRS MED STÅENDE KLINKER MED VISS INBÖRDES KULÖRvariation MELLAN HUSKROPPAR. KLINKERDIMENSIONER LIKA BEFINTLIGA DELAR.
- BEFINTLIGA PARTIER BEVARAS.
- BEFINTLIGT BAKMÅLAT GLAS BEVARAS.
- BEFINTLIGA BETONGBALKAR BEVARAS.
- BEFINTLIG METALLFASAD BEVARAS PÅ BEFINTLIGA DELAR OCH KOMPLETTERAS PÅ NYA DELAR.
- BEFINTLIG STEN BEVARAS. LIKNANDE STEN ANVÄNDS TILL SOCKEL FÖR NYA BYGGNADSEDELAR.
- BEFINTLIGA GLASPARTIER ERSÄTTS MED NYA MED VERTIKAL INDELNING LIKA BEFINTLIGT. BJÄLKLAGSKANT KLÄS MED BAKMÅLAT GLAS, KULÖR LIKA BEFINTLIG. PROFILER UTFÖRS I ELOXERAD PLÅT LIKA BEFINTLIG.

FASAD I MÖTET MELLAN KM-HUSET OCH TILLBYGGNAD MOT TEGELUDDSVÄGEN

- BEFINTLIG GAVELSTEN BEVARAS I SYNLIG EXTERIÖR
- NY LÄNK MELLAN BEFIINTLIGA OCH NYA VOLYMER I GLAS OCH ELOXERAD PLÅT.
- NY ENTRÉ I MASSIVTRÄ MED TONALITET MOTSVARANDE STÅLPARTIER

KONSEKVENSER SMEDSBACKEN 25

RIVNING AV F.D. KÖKS- OCH SERVERINGSPAVILJONG

Den nya föreslagna byggnadsvolymen i slutningen mot söder kräver att vad som ursprungligen var en köks- och serveringsbyggnad rivs. Även anslutande granitmurar omfattas av rivningen.

Köks- och serveringsbyggnaden är ett säreget byggnadsverk, skickligt förankrat på platsen – det tycks som en naturlig del av slutningen. Genom omsorgsfullt murade rubbelmurar av granit skapas en slutenhet som effektivt växlas till en helglasad fasad. Sin fria och arkitektoniskt bearbetade form till trots har byggnaden i kulturmiljöanalysen bedömts ha vissa värden. Anledningen till detta är främst att den ursprungliga användningen som är så intimt förknippad med byggnadens utformning avslutats. Men även ett byte av den kulturhistoriskt intressanta glas- och aluminiumfasaden har haft en kraftig negativ inverkan på kulturvärdet.

Konsekvenser

Rivningen innebär att en unik modernistisk byggnad där arkitekten haft frihet att kunna ta ut svängarna går förlorad. Den står i intressant kontrast till de mer monotona och strikta kontorshusen, i synnerhet KM-huset. Bortsett från de rent arkitektoniska aspekterna är kulturvärdet idag begränsat. Den ursprungligen bearbetade interiören är närmast helt uttraderad. Att byggnaden ligger undanskymd och inte är tillgänglig för allmänheten påverkar också graden av påverkan, byggnaden är ett objekt som har begränsad betydelse för stadsbilden.

Rivningen bedöms få måttliga negativa konsekvenser för kulturvärden. Byggnaden har vissa kulturvärden vilket pekar mot små konsekvenser. Genom att byggnaden rivs blir det inte längre läsbart hur den ursprungliga anläggningen fungerat. Detta utökar konsekvensernas betydelse.

Köks- och serveringsbyggnaden i fastighetens inre är en utbredd volym som maskerats som en del av slutningen genom bevuxna taktytor och omfattande stödmurskonstruktioner. Bilden tagen från KM-husets takterrass.

Entréerna till serveringen var indragna i slutna delar.

RIVNING AV TAKVÅNING PÅ KM-HUSET

För att möjliggöra påbyggnaden rivs den befintliga, mot norr indragna takvåningen på KM-huset. Även kyltorn och andra tekniska anordningar rivs.

Takvåningen inrymmer kontorsrum och teknikutrymmen. Ursprungligen fanns här också Kjessler & Mannerstråles styrelserum men av dess 1960-talsinteriör finns inget bevarat. Takvåningen har ursprungliga fasader av bronsimiterande aluminiumpanel. Panelen har blekts, i synnerhet mot söder. Ur den bruna våningen bryter sig två högre teknikutrymmen med fasader av ljus grå aluminiumpanel. Fönstren i takvåningen är utformade på samma sätt som övriga fönster i byggnaden.

Den långa takterrassen har ursprunglig utformning med beläggning av betongplattor och ursprungliga räcken av stål och glas.

Takvåningen med ursprunglig utformning av terrassen. Den har inte haft planteringskar. Takvåningen präglas av långa fönsterrader och de två högre teknikutrymmena.

Konsekvenser

Takvåningen är välbevarad vad gäller utsidan och den är till sin utformning med det indragna läget och plåtfasaderna tidstypisk och karaktäristisk för modernistiska kontorshus. Den har tidigare haft en betydelsefull funktion. Samtidigt är arkitekturen synnerligen enkel och obearbetad. Den bedöms främst ha värden som vittnesbörd om hur kontorshus från tiden disponerades. Arkitektoniskt sett har den begränsade kvaliteter och betydelsen för stadsbilden är liten.

Rivningen innebär en omfattande förlust av ursprungligt material och den påverkar läsbarheten kring anläggningens ursprungliga uppbyggnad.

Konsekvenserna för kulturvärden bedöms bli små till måttliga negativa.

Takvåningen sedd från gården. Mot söder livar den med övrig fasad. Aluminiumpanelen har åldrats ojämnt.

PÅBYGGNAD AV KM-HUSET

KM-huset föreslås byggas på med fyra våningar. I mötet mellan den befintliga byggnadsvolymen och den påbyggda volymen föreslås den nedersta av de tillkommande våningarna vara glasad och något indragen för att utgöra en midja och tydlig övergång mellan befintlig och tillkommande volym. Den översta våningen görs indragen mot öster och norr för att terrasser av den typ som finns på befintlig takvåning ska kunna anläggas.

Fasaderna får en regelbunden fönstersättning som följer strukturen i den befintliga byggnaden. Fönstren ges dock en större höjd och annan indelning än dem från 1960-talet. Fönstersättningen föreslås vara likadan i den östra gaveln som på långsidorna. Tåta delar i fasaderna ges ett släktskap med de befintliga genom att utformas som sammanhängande långa band i keramiskt material.

Översta våningen får karaktären av takvåning genom indrag och genom ett högre inslag av glas i fasad. Byggnaden föreslås få ett grönt tak.

I östra änden finns de större glaspartier som ursprungligen försörjde Kjessler & Mannerstråles representativa lokaler med dagsljus. Markis och taklist är inte ursprungliga.

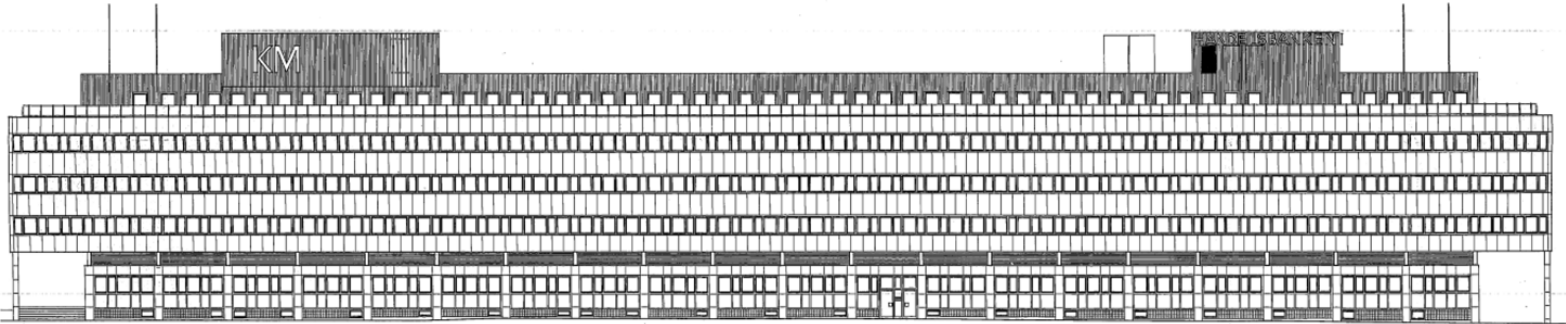
Konsekvenser

Påbyggnaden innebär att en ny volym som är jämförbar med den befintliga adderas. Arkitektoniskt är greppet att ställa vad som upplevs som en ny byggnad på den befintliga något som gör att den ursprungliga volymen (den rivna takvåningen undantagen) blir väl avläsbar. Dess takfot blir intakt och markerad, något som är en nyckelfråga när det gäller läsbarheten. Att påbyggnadens struktur och formspråk i många avseenden följer den befintliga bedöms kunna ge en god helhet. Det bedöms inte vara antikvariskt nödvändigt att basunera ut att tillägget är senare tillkommet. Att greppet med slutna gavel inte plockas upp i den nya volymen bedöms också stärka läsbarheten.

Påbyggnaden får konsekvenser för KM-huset genom att den så radikalt ändrar förhållandena och hur byggnaden upplevs. Den idag renodlade volymen och arkitekturen blir mer komplex. Samtidigt bedöms läsbarheten alltså bli god och den arkitektoniska idén kan ge en god helhetsverkan.

Sett till anläggningen innebär påbyggnaden en utjämning av skillnader mellan den befintliga högdelen BP-huset och lågdelen KM-huset. Spelet mellan olika höga volymer som reser sig från en gemensam bas är ett grundläggande tema i modernistisk arkitektur. Även om det blir läsbart att KM-huset tidigare varit en lång, låg skärm mot norr kommer den direkta upplevelsen av anläggningen aldrig bli densamma.

Konsekvenserna bedöms bli måttliga negativa.

Genom att påbyggnaden uppförs med en indragen, glasad nedre våning där de täta delarna i fasad upplevs som pelare uppstår en effekt där en ny byggnad tycks ha ställts ovanpå en befintlig. Rytmen i befintlig fasad överförs till påbyggnaden vars högre och inte fullt så stränga fönsterpartier utgör en väl avvägd skillnad mellan etapperna. Illustration ovan: Wester + Elsner arkitekter.

ÄNDRING AV ENTRÉFÖRHÅLLANDEN

KM-huset hade ursprungligen två likvärdiga entréer, en i varje gavel. Dessa utfördes påkostade och båda är relativt välbevarade med påkostade naturstensbeklädnader. I och med att ett nytt hus byggs till i nordväst byggs den västra entrén in. Den kopplas till ett nytt trapphus och behåller sin funktion som lobby även om förändringar görs för att koppla samman ytan med nya funktioner.

Den östra entrén föreslås omvandlas till en lokal, möjligen restaurang. Handelsbankens nya huvudentré föreslås i motsvarande läge som banken fram till för något år sedan haft ett kundkontor. I och med denna flytt av entréfunktionen frigörs den befintliga entrén. Den delas upp för att trapphus och hissar ska kunna fortsätta användas för kontoren. Denna uppdelning av ytan gör att delar av naturstensinredningen hamnar i lokalen, delar i trapphus/hisshall.

Den befintliga svarta granitsockeln i KM-huset avses att bevaras.

Konsekvenser

De båda entréerna är representativa både avseende funktion och som exponenter för hur betydelsefulla interiörer i kontorshus gestaltades på 1960-talet. Entréer och trapphus tillhörde de få utrymmen som inte präglades av ett rent funktionstänkande. Istället gavs de mer prägel av tidens exteriörer med beständiga och underhållsfria material.

Det bedöms uppstå negativa konsekvenser för kulturvärden när entrésituationen ändras. Läsbarheten kring anläggningens ursprungliga funktion och rörelsemönster försvagas. Genom att båda trapphusen och hisshallarna kommer att fortsätta användas och ha nyckelfunktioner bedöms denna försvagning bli liten. Ingrepp för att öppna upp entréerna mot nya funktioner och avdelning av dem kommer att innebära påverkan på ursprungliga rumsvolymer och material.

Konsekvenserna bedöms bli små negativa.

Östra entrén i KM-huset är välbevarad. Den tillhörde ursprungligen Kjessler & Mannerstråles lokaler.

Kalksten på golv och hissfasad i det västra trapphuset.

ÄNDRING AV BOTTENVÅNING PÅ KM-HUSET

KM-husets bottenvåning mot Tegeluddsvägen är lång och monoton. Kontorens entréer förlades till gavlarna och endast diskreta nödutrymnings- och smitentréer bryter den långa raden av enhetliga fönsterpartier. Det förefaller ha varit viktigare att få in ljus till källarvåningen än att skapa en god relation till gatan.

En bärande del i förslaget till utveckling av Smedsbacken 25 som en attraktiv kontorsmiljö som samverkar med sin omgivning är att skapa en öppnare karaktär i bottenvåningen och utöka kontakten med Tegeluddsvägen.

Bottenvåningens ramverk med svart granit och stora fönsterpartier samt ljusinsläpp till källaren bevaras. Fönsterpartier byts till nya. Bröstningar av grönt glas minskar i omfattning för att skapa bättre kontakt med gatan och bättre kommersiella förutsättningar. Glasblock (betongglas) rivs och ersätts med klarglas. De bruneloxerade aluminiumpanelerna ovanför fönstren bevaras.

Befintlig smit- och nödutrymningsentré byggs om och utvecklas så att den blir mer framträdande.

Konsekvenser

Bottenvåningen är till stora delar en i bottenvåningars attribut förklädd kontorsvåning. Att ge den en öppnare karaktär innebär att befintliga, ursprungliga glaspartier ersätts och glasblocken utgår. Tidsprägel och särdrag påverkas negativt. Det grundläggande karaktärsdraget med en mörk, indragen bottenvåning bevaras och blir väl läsbart. Material- och kulörverkan behålls till stor del även om utförandet till stora delar blir nytt.

Att ursprungliga inslag utgår ger oundvikligen negativa konsekvenser. Ändringen bedöms dock vara varsam. Det arkitektoniska ramverket och grundmotivet bevaras. Konsekvenserna bedöms bli små negativa.

Befintlig utformning där en fönstersättning anpassad för kontorsanvändning infogats i en annars arkitektoniskt tydlig bottenvåning. Glasblock kombinerat med fönster svarar för dagsljusinsläpp till källaren.

Nödutrymningsentrén mot Tegeluddsvägen. Aluminiumpartiet är inte ursprungligt.

SAMMANKOPPLING AV KM-HUSET MED NY
BEBYGGELSE

KM-huset kommer att fortsätta användas som kontorshus för Handelsbanken men det föreslås integreras med kontor i de nya byggnadsvolymer. Centralt på sydsidan kopplas det med en förbindelseflygel samman med nya volymer i sluttningen. Denna anslutning utgörs av en normalbred kontorsbyggnad. Ytterligare en anslutning från gårdssidan tillkommer längst i väster.

I nordväst byggs KM-huset till med en ny byggnadsvolym vid Tegeluddsvägen med en uppglasad trapphus- och kontorsbyggnad. Här kommer den befintliga gaveln ingå i ett inomhussammanhang.

Förslaget innebär ändringar av rörelsemönstren för bilar som ska till och från kvarteret. Den befintliga in- och utfarten i den nordvästra delen av kvarteret stängs och endast den södra in- och utfarten som är belägen söder om BP-huset kommer att bevaras.

Konsekvenser

Anslutningarna vid KM-husets mitt och gårdssidans västra del kommer att påverka befintliga fasader på samtliga plan, sannolikt rivs befintliga ytterväggar i berörda utrymmen. Förutom den direkta påverkan på fasaderna kommer den ursprungliga fasadens avsevärda längd inte vara möjlig att uppfatta från ekplatsen. Byggnadens ursprungliga längdverkan kommer däremot att fortsatt vara läsbar längs Tegeluddsvägen.

Denna läsbarhet påverkas av anslutningen i nordväst som innebär att byggnaden inte längre blir friliggande med två gavlar - den inkorporeras i en stadsfront mot Tegeluddsvägen. Konsekvenserna av detta grepp med sammanhängande bebyggelse längs gatan innebär en stor förändring avseende den renodlat modernistiska kompositionen. Den kommer dock att vara läsbar, i synnerhet genom att den ursprungliga gaveln blir synlig i den uppglasade anslutande delen. Det glasade trapphustornet som ger en tydlig vertikal betoning av byggnadens ursprungliga avslut i nordväst bidrar i hög grad till en god läsbarhet trots den påtagliga förändringen som förslaget innebär.

Anslutningarna med nya byggnader till KM-huset bedöms ge upphov till små till måttliga negativa konsekvenser. KM-huset har inte lika höga kulturvärden som BP-huset och terrassbyggnaden. Detta och det arkitektoniska greppet att manifestera byggnadens tidigare avslut i nordväst mildrar graden av konsekvenser.

Illustration som visar omfattningen av nya byggnadsvolymer. KM-huset byggs till med en ny byggnadsvolym i nordväst som sträcker sig in mot innergården och som sedan vinklas av mot BP-huset. Mellan KM-huset och den nya högre byggnadsvolymen i nordväst placeras ett nytt trapphus. Vid KM-husets mitt byggs ytterligare en tillbyggnad som knyter an till den sydvästra byggnadsvolymen som placerats i sluttningen. Illustration: Wester + Elsner arkitekter.

TILLBYGGNAD MED NYA VOLYMER

De föreslagna tilläggen till KM-huset utgörs av sammanhängande byggnadskroppar varav en uppfattas som ett nytt gathus vid Tegeluddsvägens nordvästra del. Denna byggnad föreslås bli tio våningar hög mot Tegeluddsvägen, den översta våningen föreslås bli indragen. Byggnaden är avsedd som en pendang till BP-huset. Byggnadsvolymen fortsätter längs sluttningen i kvarterets inre där den sänks och där sluttningsläget medför att det blir en eller flera souterrängvåningar. Delen närmast BP-huset förses med en takvåning som har en högre grad av uppglasning än resterande tillkommande volymer.

Det nya gathuset ges en kilform med ett rundat avslut för att möta sluttningen och för att ge plats för ett justerat läge för in- och utfart till den invändiga lastgatan och garaget. Byggnaden tar den befintliga förplatsen framför gaveln i anspråk. Planterade träd, parkeringsplatser, rubbelmurar av granit och befintlig trappa till gården på terrassen rivs. Befintliga betongkonstruktioner runt den nuvarande infarten blir inte synliga från gatan.

Gathuset utformas med gestaltningsmässigt släktskap med den föreslagna påbyggnaden på KM-huset. Utformningen av bottenvåningen har

inspirerats av KM-husets. Befintlig granitsockel bevaras.

Byggnaderna i sluttningen uppförs inom befintlig fastighet och byggs utan ytterligare påverkan på den bergskärning som gjordes på 1960-talet. Mellan marken i sluttningen och nya byggnader byggs anslutande planterbara bjälklag.

Konsekvenser

De tillkommande volymerna påverkar anläggningens kulturvärden på flera plan utöver rivningen av köks- och serveringspaviljongen. Påverkan på befintliga strukturer och anläggningar såsom garageinfart och murar vid Tegeluddsvägen utgörs av rivningar av delvis ursprungliga inslag. Murar och befintlig trappa har en tydlig tidsprägel från 1960-talet och en hög teknisk kvalitet men sammantaget bedöms anordningarna här vara av begränsad kulturhistorisk betydelse då detta är en tydlig baksida.

Det nya gathuset innebär att den modernistiska kontorsanläggningen tar ett steg mot urban kvartersbebyggelse. Kontakten mellan Tegeluddsvägens västra del, sluttningen och den befintliga bostadsbebyggelsen på

Gärdeshöjden minskar. Färre av byggnaderna i raden på höjden blir synliga och visuellt minskar sluttningsens utbredning och betydelse då ytorna smalnar av närmast gatan.

Nya volymer i sluttningen innebär även de att bebyggelsen tätnar och blir mer av ett kringbyggt kvarter. Dessa byggnader är indragna och står inte i direkt kontakt med gatan eller ekplatsen. I många avseenden innebär de att nya kontor kan tillskapas utan någon större påverkan på stadsbilden. Från Värtavägen i jämnhöjd med ekplatsen och från ekplatsen skärmar byggnaderna av delar av sluttningen och bostadshusen på höjden. Djupet i stadsbilden minskar och grönskan i sluttningen blir mindre framträdande. Läsbarheten av det omgivande landskapets former försvåras, eftersom byggnader på Gärdeshöjden skymms av den tillkommande byggnadsvolymer Tegeluddsvägen.

Konsekvenserna för kulturvärden bedöms bli måttliga negativa. Den modernistiska strukturen påverkas och anläggningens särdrag försvagas. Hus-i-park-karaktern påverkas av det mer stadsmässiga anslaget och av minskad kontakt med den gröna sluttningen.

Det föreslagna gathuset innebär en ändring av den befintliga in- och utfarten, rivning av bl. a. murar och att kontakten med sluttningen upp mot Gärdeshöjden begränsas något. Illustration: Wester + Elsner arkitekter.

Det föreslagna gathuset mellan KM-husets nordvästra gavel och sluttningen uppförs på den yta som idag utgörs av angöring, parkering och planterad förgårdsmark framför den avstängda trappan till gården på terrassen. Platsen har begränsade kulturvärden. Färre av husen på Gärdeshöjden blir synliga från Tegeluddsvägen.

ÄNDRING AV TERRASSBYGGNAD OCH GÅRD

Terrassbyggnaden som breder ut sig över fastigheten påverkas av att nya byggnader uppförs. Nya konstruktioner tillkommer och gårdsytan minskar och delas upp. I vilken grad grundläggning och kompletterande konstruktioner för de nya byggnaderna kommer att påverka den befintliga terrassbyggnadens stomme är inte utrett i detta skede. Klart är att terrassbjälklaget behöver höjas ca 50 cm.

Gården på terrassen får ny form och utsträckning. Den del av terrassen som blir kvar i västra delen blir kringbyggd och har genom skuggning begränsade kvaliteter för vistelse. Den föreslås därför bli så grönskande som möjligt och i första hand ett blickfång inifrån byggnaderna.

I öster bevaras en större sammanhängande terrassyta. Den kommer att täckas av för en nödvändig tätskiktsrenovering och återuppstår med ny disposition men med återbrukat material i form av marktegel, betongplattor och renoverade belysningsarmaturer. Ett nytt inslag är ett glastak centralt på gården, mindre ljusbrunnar bevaras i anslutning till BP-huset. Planteringar föreslås i upphöjda kar likt befintligt, formerna föreslås dock bli mer annorlunda mot befintligt med större sammanhängande ytor. Träd föreslås tillkomma på planteringsytorna.

Konsekvenser

Terrassbyggnaden med den planterade gården på taket bedöms ha höga kulturhistoriska värden. Den är ett starkt tidstypiskt inslag i anläggningen och har samhällshistoriskt betydelsefulla kopplingar till datorisering och automatisering. Den välbevarade gårdsanläggningen är spartansk men i hög grad representativ för 1960-talet, det årtionde då denna typ av utemiljöer slår igenom och blir mycket vanliga. Planteringarna på gården har förenklats med tiden och utgörs nu främst av gräs.

Genom att gården också är ett tak behöver långtgående insatser då och då göras när tätskikt måste förnyas. Så är fallet här. Det innebär per automatik ingrepp och ändringar. Det föreslagna glastaket kommer att få en betydelsefull roll som ett centralt och formande element. Samtidigt ger trappan som taket täcker och som leder ut till gården goda förutsättningar för att gården kommer att användas. Gården minskar i storlek, kopplas bort från KM-husets västra del och får mindre kontakt med den gröna sluttningen. Antalet ljusbrunnar som präglar och rytmiserar befintlig gård minskar kraftigt.

Konsekvenserna för terrassbyggnadens kulturvärden bedöms bli måttliga negativa. Förändringarna blir långtgående. Funktion och delar av tidsandan vad gäller gården kommer att behållas men i omtolkad och uppdaterad tappning. Att karaktärsbärande material och inslag kan återbrukas innebär att konsekvenserna mildras.

NY PAVILJONG PÅ EKPLATSEN

Ekplatsen föreslås kompletteras med en mindre paviljong som kan tillgodose ett behov av servicefunktioner för dem som arbetar eller bor i området samt för turister som kommer från färjorna i hamnen. Byggnaden placeras längst ut i parkens nordöstra hörn och följer gångbanans form i hörnet Värtavägen-Tegeluddsvägen. Paviljongen föreslås uppföras i trä, få rundade hörn och uppglasade fasader samt grönt tak.

Konsekvenser

Att bebygga ekplatsen innebär att de äldre ekarna inte blir synliga i sin helhet och att de får en mindre dominant roll sett från vissa vinklar. Från andra punkter påverkas inte ekarnas roll.

Ytan som föreslås bebyggas utgörs av sluttande gräsmatta och saknar bortsett från den stödmur som följer gångbanan kulturhistoriskt värdefulla inslag. Den nya byggnaden föreslås att placeras i samma liv som den befintliga stödmuren och mursträckningen i byggnadens utsträckning rivs och ersätts av byggnaden och två trappor på vardera sida av byggnaden.

Byggnadens placering, form och arkitektoniska uttryck bedöms vara väl avvägd till förhållandena på platsen.

Att bebygga den gröna delen av platsen, som på 1960-talet lämnades som en i huvudsak oprogrammerad yta och ett stycke ”orört” djurgårdslandskap, bedöms ge små till måttliga negativa konsekvenser för kulturvärden. Till konsekvenserna bidrar att paviljongen gör att ekarna får en mindre framträdande roll sett från öster och att befintlig mur påverkas. Byggnadens arkitektur bedöms dock vara väl avstämd mot platsens karaktär.

ÄNDRING AV EKPLATSEN

I föreslagen upprustning av förgårdsmarken skapas tydligare gångstråk av ytor, som idag utgörs av parkeringsplatser. Förslaget separerar biltrafik med parkeringar och vändplan till södra delen av fastigheten och låter norra delens grönyta med gångar breda ut sig med mer gräs runt den sydligaste eken. Gränsen förtydligas av buskar som avskärmar en ny cykelparkering. I ett led att stärka gångkopplingar mellan norra och södra sidan av Tegeluddsvägen och inom fastigheten planeras ett gångstråk mellan ekarna i den gräsbevuxna markytan. Markbeläggningen ändras på ytor som idag delvis är gräsbelagda - grus, sten eller plattläggning planeras för att passa till den paviljongens uteservering. Gångstråket planeras beläggas med storgatsten med gräs mellan.

Den hårdgjorda ytan närmast byggnaderna är enligt förslaget gestaltad med en beläggning som skapar ett grafiskt mönster vilket markerar gränser för gång och biltrafikanter.

På platsen där bilparkering ersatt fontänen vid BP-husets gavel planeras uteplats för servering samt en cykelparkering omgärdad av buskar.

I en avgränsad del av den gräsbelagda ytan ut mot Värtavägen planteras nya ekar för att kunna efterträda de befintliga. Flera planteras och de mest livskraftiga behålls.

Förslaget tillåter fler uteplatser för restaurang och caféverksamheter. I fastighetens nordöstra hörn planeras paviljongen med uteservering och vid f.d. BP-husets gavel och långsida planeras för uteservering liksom vid KM-husets gavel.

Marknivån höjs något mot Tegeluddsvägen. Befintlig mur i natursten renoveras och förses med nya trappor. Delar av muren försvinner i öster där paviljongen planeras.

Mellan gräsbelagd yta och hårdgjord yta, vid infarten från Värtavägen, placeras skulpturen *Lek med oktagoner*, av Lars Wellton från 1965. Konstverket är tillverkat av rostfritt obehandlat stål. Skulpturen står nu vid Handelsbankens kursgård på Södergarn. Det fanns från början två människofigurer i den översta oktagonen som nu ser ut att saknas.

Ursprunglig utvändig fristående belysningsarmatur som finns inom hela anläggningen behålls.

Illustration som visar hur Smedsbacken 25 enligt planförslaget blir en kontorsmiljö med jämnhöga byggnader men där det modernistiska arvet med den låga terrassbyggnaden lever vidare och där ursprunglig relation mellan hög- och lågdelar blir fortsatt läsbar. Den nya delen mot tunnelbanan i nordväst blir det högsta inslaget i kvarteret. Ekplatsen utvecklas med gångstråk, ett hitflyttat konstverk och en ny paviljongbyggnad som har en anpassad utformning men som bidrar till att platsens karaktär av "orört" landskap förändras. Illustration: Wester + Elsner arkitekter.

Konsekvenser

Förgårdsmarken i hörnet Värtavägen och Tegeluddsvägen, har idag ett enkelt utförande där de befintliga, sparade äldre ekarna ges stort utrymme. Uppdelningen av förgårdsmarken i hårdgjorda ytor med väg och parkeringsytor samt gräsbevuxen yta med tre stora ekar är bevarad från 1960-talets förgårdsgestaltning. Förändringar med utökade parkeringsplatser och borttagandet av fontänen vid BP-husets gavel har förenklat miljön något.

De tre ekarna utgjorde viktiga inslag i 1960-talets gestaltning av kontorsanläggningen de och ingår därmed i kulturmiljön kopplad till dessa byggnader och den tidigare verksamheten. Ekarnas kulturhistoriska värde ligger också i att de utgör spår av områdets historiska markanvändning, liksom ekarna i Finlandsparken på andra sidan Tegeluddsvägen. De tre ekarna som omges av enkla gräsytor utan anlagda gångar har idag delvis karaktären av att vara ett kvarlämnat stycke orört djurgårdslandskap.

Föreslagna gångstråk mellan och vid sidan av ekarna samt anläggande av paviljong med omgivande hårdgjord platsbildning bedöms påverka den befintliga karaktären av sparad naturmark negativt. Sammantaget får förgårdsmarken runt ekarna mer karaktären av anlagd park än kvarlämnad naturmark vilket bedöms ge små negativa konsekvenser på kulturvärden kopplade till förgårdsmarken.

Förslaget bedöms dock ta hänsyn till ekarnas fortlevnad genom beskrivningar om varsamhet vid schaktning och att de ges mer matjord. Nya ekar planteras dessutom för att säkra en förnygring och kontinuitet.

Den ursprungliga platsen vid BP-husets gavel gestaltades med en fontän som speglade gavelns glaskonstverk. Att denna plats som idag nyttjas som parkeringsyta öppnas upp för uteservering bedöms som positivt för kulturvärden då det åter skapas en plats, även om den inte utgörs av en fontän. Anläggandet av en cykelparkering omgiven av buskar separerar funktioner och skapar en tydlighet avseende användning av förgårdsmarkens nyttjande.

Den karaktärskapande belysningsarmaturen i förgårdsmarken som finns bevarad från 1960-talet sparas, vilket bedöms ta hänsyn till 1960-talets helhetsgestaltning och stärker kopplingarna till omgivande bebyggelse. Det gör även den skulptur som föreslås ges en central placering från Värtavägen. Den är i princip samtida med byggnaderna och belysningsarmaturena och kopplad till Handelsbankens verksamhet, vilket gör att den kommer att förstärka platsens modernistiska prägel. Detta tillägg bedöms inte ge någon negativ påverkan på Ekplatsens kulturvärden.

Ekplatsen sedd från Värtavägen. Parkeringsytor har tillåtits breda ut sig över förgårdsmarken där det vid 1960-talet var grönytor och gestaltade inslag som en fontän.

Förslaget tar avstamp i den befintliga förgårdsmarkens struktur från 1960-talet och i den nya fördelningen av grästäckta ytor i relation till parkeringsplatser finns positiva. Värdebärande inslag som belysningsarmaturer tas till vara. De för natur- och kulturmiljön så betydelsefulla ekarna får vara kvar omgivna av grönska. Förgårdsmarken görs enligt förslaget mer tillgänglig med platser för servering och gångstråk. Det sker dock på bekostnad av kulturvärden kopplade till ekarna i en miljö som berättar om områdets historiska markanvändning.

Förslaget bedöms ge små negativa konsekvenser under förutsättningar att anläggande av gångstråk, murar mot Tegeluddsvägen och schaktningsarbeten sker med stor hänsyn till befintliga ekar.

Ursprunglig belysningsarmatur från platsens gestaltning på 1960-talet. Belysningsarmaturen var genomgående för anläggningens utemiljöer. De utgörs av en stolpe med tre förgreningar upptill, ljusarmar som spretar likt ett trädsgrenar, och avslutas med armaturer i form av glasglober i klarglas längst ut.

Förgårdsmarken framför Smedsbacken 25 från Tegeluddsvägen. De mäktiga åldrande ekarna i en sammanhållen gräsyta utan anlagda gångar har idag karaktären av att vara ett kvarlämnat stycke orört djurgårdslandskap. Mot Tegeluddsvägen avgränsas förgårdsmarken av en låg stenmur.

KONSEKVENSER I RELATION TILL RIKTLINJER I KULTURMILJÖANALYSEN

Under rubriken Vägledning i fortsatt planering s, 87-88, i kulturmiljöanalysen (Tyréns, 2022) finns medskick avseende kulturmiljön i planeringen. Nedan redogörs för hur dessa medskick hör sammats:

SMEDSBACKEN 25

→ *Beakta helheten runt ekplatsen där den ursprungliga kopplingen mellan BP-huset, terrassbyggnaden och lågdelen (KM-huset) bör bli fortsatt läsbar.*

Detta bedöms tillgodoses genom att den enda nya volym som tar plats vid ekplatsen är påbyggnaden på KM-huset. Tillkommande byggnad i sluttningen får en tillbakadragen roll från ekplatsen sett. Sambanden mellan de ursprungliga byggnaderna består genom att bottenvåningarnas fasader är tydligt sammanhållna med svart sten som återkommande inslag.

→ *Hus-i-park-arvet bör tas tillvara i tillämpliga delar även om större stadsmässighet eftersträvas mot Tegeluddsvägen.*

Den ursprungliga idén med friliggande byggnader i parkomgivning, sammankopplade med en terrassbyggnad ovan gemensamma funktioner som garage, lastmottag etc påverkas av en förtätning av fastigheten. BP-huset blir fortsatt fristående men dess verkan med kontrasten mot den gröna sluttningen i söder påverkas. Det blir inte lika tydligt som då grannhuset Smedsbacken 35, uppfördes på 1980-talet, eftersom KM-huset skärmar av nya byggnader i sluttningen. Kontakten med sluttningsgrönska sett från ekplatsen minskar men denna kontakt är heller inte i dagsläget särskilt stark.

Att köks- och restaurangbyggnaden, som har ett fritt läge bortsett från att den tycks utgöra en utväxt från sluttningen, rivs minskar förståelsen för att parken hellre än staden sågs som betydelsefull i 1960-talets planering av anläggningen.

I stad-i-park-idén ingick ibland att ersätta ianspråktagen markyta med grön yta på tak. Så var fallet i 1960-talets komplex på platsen även om det var sparsamt med grönska på takterrasserna. På KM-husets långa terrass fanns inga planteringsytor. BP-husets terrass har nyligen byggts bort.

Det modernistiska arvet med takterrasser lever vidare på de nya byggnadskropparna och på de delar av den ursprungliga terrassbyggnaden som inte bebyggs.

Foto från byggtiden på 1960-talet som visar bergskärning varemot betongväggar göts med ett mellanrum. Träden i slänten skyddades bakom plank. Källa: Handelsbanken.

I nordväst där en ny byggnadsvolym längs Tegeluddsvägen dockas an till KM-huset påverkas hus-i-park-karaktern av att KM-huset inte längre blir friliggande och av att kontakten mellan gatan och sluttningen försvagas. Slitsen mellan KM-huset och den nya byggnaden möjliggör förståelse för att byggnaden varit friliggande. Där den nya byggnaden uppförs är inte parkkvaliteterna särskilt starka (en stor del utgörs av angörings- och parkeringsyta) men det finns möjligheter att blicka in längs den gröna sluttningen. Den föreslagna byggnadens avsmalnande form bidrar till att en viss kontakt består.

Sammantaget kan det konstateras att hus-i-park-arvet beaktats aktivt men programmet med tillkommande kontorsyta innebär oundvikligen att den ursprungliga stadsbyggnadsidén blir mindre tydligt utmejslad.

→ *Vid bygg- och rivningsåtgärder i slänten mot söder bör stor hänsyn tas till befintlig topografi och grönska. Byggnader bör möta slänt och grönska direkt med endast nödvändiga och nedtonade stödmurar etc.*

Kopplat till stad-i-park-ideologin är att passa in byggnader mot befintlig topografi och grönska på ett naturligt sätt. Nya byggnader i slänten kommer att stå tätt mot berget men inte byggas mot bergssidan utan istället anslutas på en nivå. Det kommer att finnas en smal anslutningszon mellan berg och bjälklag innanför fastighetsgräns. Anslutningen kan göras grönskande.

Hur bygg- och rivningsåtgärder påverkar sluttningen kan inte bedömas fullständigt i detta skede. Att det finns utrymme mellan fastighetsgräns och nya byggnader ger dock goda förutsättningar för att befintlig grönska inte ska påverkas långtgående.

→ *Tillbyggnader bör utformas och anslutas till befintliga byggnader på ett sätt som gör det tydligt vad som är ursprungliga delar.*

I förslaget finns två situationer där tillbyggnader till befintliga byggnader görs. Den ena är vid KM-husets nordvästra gavel där en ny byggnad tillkommer längs Tegeluddsvägen. Här nyttjas mötet till en uppglasad trapphusslits med egen karaktär men med något släktskap till den konstfullt utformade slitsen i BP-husets gavel. Detta grepp bedöms fylla en välgörande funktion som buffert mellan byggnadsvolymer.

En ny länkbyggnad förbinder KM-husets centrala del med nya volymer i slutningen. Detta möte sker långt tillbakadraget från ekplatsen. Anslutningen mot KM-huset och dess påbyggnad görs med en tät del eftersom våningshöjderna inte samverkar.

→ *Eventuella påbyggnader bör göras på ett sätt som tydligt illustrerar ursprunglig volym och takfot.*

KM-huset byggs på med en ny volym med fyra våningsplan efter att befintlig indragen takvåning rivs. Mötet är utformat med en indragen våning som avviker i utformning och bildar en midja. På så sätt bevaras den ursprungliga takfoten intakt utan direkt anslutning. Greppet tydliggör den ursprungliga volymens höjd och form. Genom att midjevåningen glasas upp i högre utsträckning än övriga befintliga och nya våningars fasader skapas ett välgörande mellanrum mellan befintlig och ny byggnad. Midjevåningen har distinkta täta delar som visuellt landar påbyggnaden på den befintliga volymen på ett sätt som får det att framgå som att en byggnad ställts på en annan. Detta ska inte ses som negativt utan som ett ärligt och framgångsrikt sätt att redovisa hur byggnaden utvecklats. I lösningen finns ett släktskap med den befintliga anläggningens väl utmejslade karaktär.

→ *Ändringar i bottenvåningen mot Tegeluddsvägen bör utföras med samma höga detaljeringsgrad som befintlig utformning. Ändringar är motiverade men den ursprungliga utformningen bör vara läsbar.*

KM-husets monotona men detaljerade bottenvåning mot Tegeluddsvägen föreslås öppnas upp för att kunna skapa goda förutsättningar för lokaler som aktiverar gatan.

Bottenvåningen är gestaltad som en "riktig" bottenvåning med svart granit och stora glaspartier. Markerade balkändar ger en prominent verkan. Glaspartierna är dock indelade som en kontorsfasad, en följd av att våningsplanet inte inrymde restauranger, butiker etc. Med färgat bröstningsglas och glasblock/betongglas som i kombination med fönster svarar för ljusinsläppet till källaren blir kompositionen detaljerad och bearbetad.

I förslaget lever ramverket runt fönsterpartierna kvar med den karaktärsskapande svarta stenen. Undertaket förädlas med träpanel med infälld belysning på ett sätt som var vanligt förekommande på 1960-talet. Fönsterpartierna byts mot nya partier med liknande material- och kulöregenskaper. Grönt bröstningsglas minskar i omfattning. Bottenvåningen förlorar delar av detaljeringen när glasblocken närmast mark rivs. Aluminiumpanel mellan balkändarna bevaras.

→ *Terrassen i kvarterets inre kan utvecklas och användas enligt dagens och kommande behov men den ursprungliga principen med stram plantering och ljusinsläpp till underliggande lokaler bör i delar vara läsbar.*

De delar av terrassbyggnaden som inte byggs på med nya volymer delas upp mellan en större mot ekplatsen och en mindre kringbyggd i väster. Den östra vid ekplatsen når fram till slutningen mellan BP-huset och ny byggnad.

Stora delar av den befintliga terrassen tas i anspråk av nya byggnader. Resterande delar behöver genomgå en teknisk upprustning och omgestaltas delvis för nya behov. Påverkan blir därför betydande på terrassen vad gäller befintlig utformning och befintliga material. Terrassen får dock en fortsatt viktig betydelse som gemensam yta för de som arbetar i kvarteret. Den strama, för 1960-talet starkt typiska, gestaltningen med rätvinklig indelning av gångar och gröna kvarter återkommer i den nya utformningen.

Motivet med många små lanterniner blir kvar i anslutning till BP-huset. På den centrala gårdsytan omtolkas motivet till ett större glastak som täcker en ny ljusgård som ska bli något av ett hjärta och nav i det utvecklade kvarteret.

Den inre kringbyggda terrassen planeras inte för vistelse i någon högre utsträckning. Grönskan maximeras och är tänkt att fungera som ett blickfång inifrån byggnaderna.

Det blir stora omtag vad gäller terrassen men medskicket har hörtsammats. Markbeläggningen kan återbrukas. De karaktärsfulla belysningsarmaturerna planeras att renoveras och återmonteras.

→ *Det ursprungliga konceptet med takterrasser även ovanpå byggnaderna bör leva vidare i någon form.*

På tillkommande byggnadsvolymer är taken plana och de föreslås bli gröna s.k. biotoptak. Påbyggnaden på KM-huset görs med en längsgående smal terrass på översta planet ut mot Tegeluddsvägen, enligt samma mönster som befintligt men med smalare mått. Påbyggnadens tak planeras annars för en solcellsanläggning. Motivet med takterrasser ovanpå byggnaderna kommer delvis att leva vidare.

→ *Den befintliga modernistiska arkitekturen bygger på materialval med hög beständighet och minimalt underhåll. Tillägg bör förhålla sig medvetet till denna arkitektoniska grundsyn.*

Det finns en inriktning mot att fortsätta använda klinker som huvudsakligt fasadmateriäl. Den befintliga svarta stenen på socklarna föreslås breda ut sig även på tillägget längs Tegeluddsvägen. Nya glaspartier i bottenvåningarna utförs i bronsfärgat anodiserat aluminium lika befintligt.

ÖVERGRIPANDE STRUKTUR

→ *Grönskan i och intill planområdet har generellt kulturhistoriska dimensioner av stor betydelse – det gäller såväl resterna av Djurgårdslandskapet som de medvetet anlagda planteringarna längs Tegeluddsvägen och inom kontors- och verksamhetsfastigheterna. Det gröna arvet bör ägnas stor omsorg i planeringen.*

Nya ekar planteras för att föra in mer grönska och säkra föryngring och kontinuitet. Buskar används för att markera gränser mellan bil och cykelparkering och grönytor.

ÄLDRE TRÄDBESTÅND OCH GRÖNSKA

→ *Samtliga äldre träd bör bevaras, framför allt ek och tall.*

Det finns inom förslaget en god ambition att skapa goda förutsättningar för ekarnas fortlevnad genom att ge träden mer matjord och att schaktarbeten sker varsamt. Nya efterträdande ekar planteras.

De nya gångstråkens sträckning behöver studeras noga så att de inte påverkar trädens rotsystem.

→ *Ekarna på förplatsen i Smedsbacken bör fortsatt finnas i ett parksammanhang, bebyggelse och omfattande hårdgörning av ytor bör undvikas.*

Ekplatsen utvecklas med ett varsamt förhållningssätt till den ursprungliga planeringen. De grästäckta ytorna och övriga ytor fördelas om på ett sätt som stärker parksammanhanget.

Paviljongen bryter mot medskicket att platsen inte bör bebyggas.

→ *Ekarna bör tas tillvara som blickpunkter från caféer, restauranger, entréer och uteserveringar.*

Med undantag för föreslagen paviljong hålls sikten öppen mot ekarna.

Sammantaget bedöms förslaget i hög grad ha hör sammat medskicket från kulturmiljöanalysen.

KONSEKVENSER I RELATION TILL STADENS STYRDOKUMENT

ÖVERSIKTSPLANEN

Planområdet ligger inom en del av Stockholm som i översiktsplanen pekats ut att ha mycket stora stadsutvecklingsmöjligheter, där omvandling till blandad stadsbebyggelse är möjlig och eftersträvarsvärd.

Kopplat till översiktsplanens skrivningar om arkitektur kan det inte ses som att projektet bidrar till "stadsdelarnas och byggnadernas unika prägel."

I planförslaget har dessa frågor hör sammats men det kan inte anses att planen "utvecklar stadsdelens särart, förhållandet till topografi, platsens utblickar samt kopplingar mot vattnet och de gröna rummen" (Översiktsplan för Stockholm, s. 70). Anledningen är den minskade kontakten med sluttningen upp mot Gärdeshöjden.

I avsnittet om kulturmiljö handlar mycket om att ny bebyggelse ska grundas på god kunskap och analyser av befintliga förhållanden och värden. I kulturmiljöanalysen (Tyréns 2022) har kvarterets historik, kulturvärden och karaktärsdrag identifierats.

Att väva samman ny bebyggelse med befintliga värden anges i översiktsplanen vara angeläget. Planförslaget är i hög grad exempel på ett projekt där den befintliga karaktären beaktats och hör sammats och där det sker en sammanvävning mellan befintligt och nya ambitioner om stadsutvecklingen.

STOCKHOLMS BYGGNADSORDNING

Planområdet är beläget i ett möte mellan stadsbyggnadskaraktärerna *Stenstadens krans* och *Verksamhetsområden*. Sett till vägledningen för verksamhetsområden bedöms planen uppfylla riktlinjerna. För Stenstadens krans kan det konstateras att projektet inte innebär att gröna ytor tas i anspråk men att ny bebyggelse trots detta innebär att naturlandskapet får en mindre framträdande roll i stadsbilden. Ifråga om förgårdsmark, utformning och verksamhetsloker följer förslaget riktlinjerna.

KONSEKVENSER RIKSINTRESSET

Planområdet ligger inom riksintresse för kulturmiljövärden, Stockholms innerstad med Djurgården. Relevanta uttryck är:

- Stadens anpassning till de naturgeografiska förutsättningarna: förkastningsbranterna, obebyggda bergsformationerna och grönkädda höjderna som en del av stadsbilden samt Stockholmsåsens kvarvarande delar.
- Stadens utbyggnadsfaser (årsringarna) som gör stadsväxten läsbar från medeltiden fram till millennieskiftet
- Bostadsområden som visar på den tidiga modernismens genomslag i stadsplanering och arkitektur från 1930-talet och 1940-talet, såsom Gärdet, Abessinien, Kungsklippan, Fredhäll och Reimersholme. Områdenas öppna gatue- och tomtstruktur med fristående byggnadskroppar och karaktären av hus-i-park.
- Tunnelbanans synliga uttryck i stadsbilden.
- Miljöer och byggnader för handel och näringsliv.
- Kontorsbyggnader och bankpalats som utmärker sig i gaturummet, som Trygg-Hansa huset och Garnisonen, eller i sammanhållna miljöer, som vid östra Kungsträdgården.

De topografiska skillnaderna som uppfattas tydligt i Gärdeshöjden och den gröna sluttningen ovanför Smedsbacken 25 är del av riksintressets uttryck *Stadens anpassning till de naturgeografiska förutsättningarna*. Den visuella kopplingen mellan de naturgivna förutsättningarna i slänten och kringliggande miljöer kommer att påverkas av nya byggnader inom fastigheten.

Slänten som får en begränsad visuell kontakt med Tegeluddsvägen samt Värtavägen kommer dock fortsatt vara synlig från vissa punkter, planförslaget bedöms därför medföra små negativa konsekvenser för riksintressets uttryck.

Årsringen från 1960-talet i Gärdets östra och norra del är del av riksintressets uttryck *utbyggnadsfaser (årsringar)*. Verksamheternas lokalisering i detta kvarter kan ses som ett gott exempel för kontinuerligt utflyttande verksamheter på grund av ett högt exploateringsstryck i de centrala stadsdelarna sedan slutet av 1800-talet. Planförslaget innebär att en mindre del av 1960-talets bebyggelse försvinner samt byggs till. Den tidigare renodlade modernistiska anläggningen blir förändrad, de ursprungliga intentionerna blir dock fortsatt läsbara.

Planen bedöms medföra små negativa konsekvenser för årsringarna i staden.

Planområdet gränsar till Gärdesstaden som är en utpekad del av *bostadsområden från den tidiga modernismens genomslag*. Inom fastigheten Smedsbacken 25 tillkommer nya byggnader som innebär en påverkan på slänten mot Gärdeshöjden. Nya byggnader kommer att påverka den

gröna släntens synlighet från Tegeluddsvägen och därmed även det idag tydliga avståndet mellan kontorsbebyggelsen i Smedsbacken 25 och Gärdeshöjdens bostadsbebyggelse. Slänten bevaras och grönskan i slänten minskar inte vilket gör att den fortsatt blir en tydlig gräns mellan dessa två områden. Även raden av flerbostadshus på höjden kommer att bli mindre synlig från norr.

Gärdesstaden bedöms i sin helhet påverkas i liten grad av planförslaget och planförslaget medför bedöms därför ge små konsekvenser för de riksintressanta uttrycken kopplat till denna miljö.

Tunnelbanan kommer i anslutning till fastigheten ut ur berget och går vidare på en karaktäristisk betongbro över dalgången mellan Gärdet och Hjorthagen. Tunnelbanan är därför tydligt exponerad i stadslandskapet. Tunnelbanans anläggning påverkas inte fysiskt av planen men tunnelbanebron blir något mindre framträdande från delar av Tegeluddsvägen, främst under avlövad säsong.

Konsekvenserna för tunnelbanans synliga uttryck bedöms bli små negativa.

De nuvarande kontorsbyggnaderna inom Smedsbacken 25 är del av det riksintressanta uttrycket *miljöer och byggnader för handel och näringsliv* liksom för uttrycket *kontorsbyggnader och bankpalats som utmärker sig i gaturummet*. Halvcentralt belägna verksamhetsområden såsom kvarteret Smedsbacken är tydliga representanter för den här tidens kontorsetableringar som inte endast koncentrerades till city. Ur ett riksintresseperspektiv är placeringen av flera huvudkontor i området särskilt intressant som en direkt koppling till huvudstadsfunktionen. Planen medför viss påverkan när den tydligt utpräglade modernistiska karaktären i kontorsanläggningen minskar. Byggnadernas historiska funktion kommer dock fortfarande vara läsbar.

Planen bedöms medföra små negativa konsekvenser för uttrycken.

SAMLAD BEDÖMNING RIKSINTRESSET

För samtliga berörda riksintresseuttryck bedöms konsekvenserna bli små negativa. Uttrycken har alla kopplingar till det modernistiska stadsbyggandet i området och läsbarheten av dess stadsbyggnadsideal försvagas. Inga riksintressanta företeelser stärks eller tydliggörs.

Sammantaget bedöms planen medföra små negativa konsekvenser för riksintresset.

KONSEKVENSER NATIONALSTADSPARKEN

Planområdet gränsar till delområdet Gärdesstaden där det finns en befintlig spridningszon. I vård- och utvecklingsplanen för Kungliga Nationalstadsparken (2012) står i inriktningen för eklandskapet och övriga ädellövträds miljöer att eksambanden inom parken behöver värnas och stärkas. Ekmiljöerna inom planområdet är delar av denna spridningszon som är viktig att upprätthålla och utveckla. De stora ekarna inom fastigheten bevaras samtidigt som fler ekar planteras i och med planförslaget. Den gröna slänten mot Gärdeshöjden bevaras vilket också är positivt för den ekologiska spridningszonen. Sammanfattningsvis bedöms planen inte medföra några negativa konsekvenser för Nationalstadsparken.

SAMLAD BEDÖMNING

Det stora modernistiska kontorskomplexet Smedsbacken 25 har under senare årtionden brukats relativt lågintensivt och delvis inte alls. Byggnaderna har blivit otidsenliga och ett minskat underlag gjorde att restaurangbyggnaden inte kunde behålla sin ursprungliga funktion. I och med upprustningen av BP-huset som nyligen genomförts har en utveckling inletts mot ett betydligt mer intensivt utnyttjat kontorskvarter. Med en teknisk förnyelse och nya volymer med samtida kontorsstandard enligt planförslaget blir det en omstart där kvarteret får ny betydelse både i sig och för omgivningen. Förslaget har utarbetats i samverkan med kommande utveckling av Tegeluddsvägen och förnyelseprojekt i kv Bremen.

Att kvarteret får ny relevans som kontor för en av de ursprungliga byggherrarna, Handelsbanken, bedöms vara en positiv kulturmiljöaspekt. Grundstrukturen avseende infrastruktur och logistik ska fortsatt nyttjas. Den befintliga terrassbyggnaden kopplar fortsatt samman de olika byggnadskropparna.

Utvecklingen som möjliggörs innebär omfattande volymtillägg. En modernistisk men inåtvänd mönsteranläggning med spel mellan olika volymer och en fritt formad paviljong övergår till en hybrid mellan detta och jämnhög kvartersbebyggelse. Karaktären blir betydligt mer utåtriktad. Befintliga högdelen BP-huset får jämnhöga grannar och överflyglas i höjd av en av de nya byggnaderna.

Detta möte mellan två svärförenliga planeringsideal, den modernistiska kontorsanläggningen inbäddad i grönska och den täta, livaktiga kvartersstaden, bedöms från kulturmiljöperspektiv vara oväntat välfunnen. Trots att förändringen av upplevelsen av bebyggelsen och arkitekturen blir stor hade påverkan på kulturvärden inte minskat och helhetsupplevelsen inte blivit mindre om tilläggen istället varit någon våning lägre. Det blir nu två tydliga utvecklingsetapper i kvarteret och det bedöms bli väl läsbart hur denna utveckling ägt rum.

Vid utarbetandet av planförslaget har det medskick som gjordes i kulturmiljöanalysen (Tyréns 2022) i hög grad hörsammats. Arkitektoniskt tas ett samlat grepp där nya volymer har tydligt arkitektoniskt släktskap med befintliga byggnader men ändå blir väl urskiljbara. Påbyggnaden av KM-huset bedöms vara ovanligt välstuderad då den lyfter fram den befintliga byggnadens särpräglade gavel mot ekplatsen och med en markerad "midja" ger ett välbehövligt släpp mellan volymerna.

Förslaget till förnyelse är alltså välstuderat utifrån befintlig arkitektur och läsbarheten kring den ursprungliga uppbyggnaden och kompositionen. Genomgången av de olika inslagen i planförslaget visar dock att de i flera fall innebär måttliga negativa konsekvenser för kulturvärdena. Rivningen av den karaktärsfulla men undanskymda serveringspaviljongen,

Förslaget till utveckling av Smedsbacken 25 påverkar KM-huset på flera sätt. Byggnaden är i sin ursprungliga form rättfram och lätt läst. Takvåningen som rivs framstår dock från omgivningen som en skrymmande teknikvåning. Att den inrymmer kontor kan endast anas. Genom till- och påbyggnader samt ändringar i bottenvåningen kommer den att integreras i ett betydligt mer stadsmässigt sammanhang men vara fortsatt läsbar.

ändringarna av KM-huset och av terrassbyggnaden samt minskning av den i stadsbilden upplevda grönskan ger sammantaget betydande negativa konsekvenser för kvarterets kulturvärden. BP-huset förlorar något av sin särstatus även om byggnaden blir fortsatt framträdande i stadsbilden. Nya byggnadsvolymer innebär minskade gårdsytor och ökad beskuggning i kvarterets inre, åtgärder som bryter mot det modernistiska idealet.

Ekplatsen i mötet mellan kontorsbebyggelsen, Värtavägen och Tegeluddsvägen föreslås utvecklas. Det görs i huvudsak på ett sätt som bedöms som varsamt. Platsen tydliggörs som parkyta med möjligheter att röra sig igenom. Fler människor kommer nyttja den och på så sätt komma i kontakt med de särpräglade ekarna. Det bedöms som positivt för

kulturvärden, likaså att nya efterträdande ekar planteras. Denna nya roll sker dock delvis på bekostnad av den befintliga avskalade karaktären. De tre ekarna står likt skulpturer på renodlade gräsytor, något som sannolikt är ett uttryck för en strävan på 1960-talet att låta marken ha karaktären av ett stycke orört Djurgårdslandskap. Den nya paviljongen i gathörnet påverkar också i viss mån ekarnas synlighet och roll i stadsbilden.

Förslaget bedöms ge små negativa konsekvenser för riksintresset när kontorsanläggningen i Smedsbacken förändras och byggs till. Konsekvenserna bedöms inte utgöra risk för påtaglig skada på riksintresset.

Förslaget bedöms inte medföra några negativa konsekvenser för Nationalstadsparken.

BILAGA 1 – STOCKHOLMS INNERSTAD MED DJURGÅRDEN [AB 115]

Motivering:

Storstadsmiljö, som i planstruktur och bebyggelse återspeglar funktionen som landets huvudstad och politiska och administrativa centrum sedan medeltiden, med sitt läge vid mötet mellan Saltsjön och Mälaren som gett speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningar för handel och försvar. Central plats för länets och landets ekonomi, turism och kultur- och samhällsliv. De olika epokerna och århundrandena som är väl representerade i stadsplane- och byggnadskonsten, från medeltiden till 1900-talets slut. *(Stadsmiljö; hamnstad, sjöfartsstad, industristad, residensstad, skolstad, universitets- och regementsstad, rekreationsmiljö)*

Uttryck för riksintresset:

Stadslandskapet uppdelat på de olika öarna och malmarna, med de många broarna som förbinder stadens olika delar med varandra och med ytterstaden. Stadens utbyggnadsfaser (årsringarna) som gör stadsväxten läsbar från medeltiden fram till millennieskiftet. Stadssiluetten med den begränsade och jämna byggnadshöjden där endast fåtal byggnader höjer sig över mängden. Stadens anpassning till de naturgeografiska förutsättningarna: förkastningsbranterna, obebyggda bergsformationerna och grönklädda höjderna som en del av stadsbilden samt Stockholmsåsens kvarvarande delar. Fronterna mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och från Mälaren. De öppna vattenrummen och utblickarna från gaturummen mot vattnet. Kontrasten mellan den täta staden och det gröna parklandskapet på Djurgården och andra platser som Långholmen och Skeppsholmen. Utsiktspunkter som gör det möjligt att blicka ut över stadslandskapet. Gatuvyer med enskilda byggnader eller andra element som blickfång. Stenstadens tydliga yttre gränser.

Stockholm som huvudstad och maktcentrum

Miljöerna och byggnaderna som hör samman med funktionen som huvudstad, och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, så som de kungliga miljöerna, byggnaderna för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutionerna och kyrkorna. Den äldre stenstaden och tidig bebyggelse på malmarna Gamla stan med kyrkorna och den täta bebyggelsestrukturen med kontinuitet sedan medeltiden. Gatu- och planstruktur med oregelbundna kvarter innanför långgatorna och den senare medeltidens karaktäristiska ”revbensmönster” med små smala gränder ner till vattnet. Andra delar av staden med rötter i medeltiden. Riddarholmens gatunät, platsbildningar och bebyggelse med grund i medeltiden. De bevarade resterna av den äldsta gatu- och tomtstrukturen på Södermalm. De äldsta kyrkorna på malmarna. Rutnätsplanen på malmarna, de offentliga rummen och bebyggelsen från 1600-talet som visar på stadens starka expansion. Gamla stans yttre årsring, med Skeppsbroraden, Nygatskvarteren och slottsområdet. Slottet med sin dominerande roll i stadslandskapet. Områden med stenhus från 1600-, 1700- och första delen av 1800-talet.

Stadspalatsen och malmgårdarna. Inslag av grönska i form av kyrkogårdar samt äldre parker och trädgårdar såsom Kungsträdgården, Humlegården och malmgårdarnas trädgårdar. Småskaliga trähus i stadens dåvarande ytterkanter på Södermalm.

Stockholm blir storstad

Stadsbyggandet från mitten av 1800-talet fram till tiden runt sekelskiftet 1900. Områden byggda som nya stadsdelar på malmarna med esplanadsystem, genombrottsator, platsbildningar och offentlig utsmyckning. Gatorna av olika bredd och karaktär och den täta enhetliga bebyggelsen i stenstaden med byggnader i sammanhållen höjd. Parkerna som anläggs i den framväxande storstaden, såsom Berzelii park och de karaktäristiska bergsparkerna. Nedre Norrmalm med centralstationen och Drottninggatan som stadens nya centrum. Villastaden, med exklusiva bostadshus. Nya typer av offentliga byggnader, såsom Långholmens centralfängelse, Östermalms saluhall, sjukhusmiljöer, skolorna. Anläggningarna och byggnaderna för sanitet, service och kommunalteknik, såsom elektricitetsverk, vattentorn, Brunkebergstunneln och hissarna på Södermalm. Gasverksområdets omfattande kommunaltekniska anläggning. De många nya kyrkorna, frikyrkorna och byggnader för olika samfund samt Stora synagogan.

1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling

Det tidiga 1900-talet med fortsättningen på stenstaden, som Birkastan, och den nya terränganpassade gatu- och tomtstrukturen, som Lärkstaden, Diplomatstaden och Röda Bergen. Kungsgatan med Kungstornen. Storgårdskvarteren som t.ex. Motorn, Vingen, Draget och Ryssjan. Koloniträdgårdarna med stugor, tomtavgränsningar och gångsystem. Bostadsområden som visar på den tidiga modernismens genomslag i stadsplanering och arkitektur från 1930-talet och 1940-talet, såsom Gärdet, Abessinien, Kungsklippan, Fredhäll och Reimersholme. Områdenas öppna gatu- och tomtstruktur med fristående byggnadskroppar och karaktären av hus-i-park. Den modernistiska bebyggelsen på nedre Norrmalm med torg- och gatustruktur, som påbörjas med enskilda byggnader under 1930-talet och kulminerar i den storskaliga omvandlingen under 1950-, 60- och 70-talen. Sergels torg med sin skala, form, nivåskillnader och superelips, och inramningen med modernistiska byggnader. Hötorgscity med Hötorgsskraporna och de lägre butiksdelarna. Den enhetliga karaktären med modernistiska byggnader längs Klarabergsgatan och runt Brunkebergstorg. Modernistiska höghus spridda över staden som genom landmärkesposition markerar trafikstråk, stadsgräns, tullar och Stockholmsåsen, till exempel Wenner-Gren Center och Skatteskrapan. Tunnelbanans synliga uttryck i stadsbilden. Södersjukhuset, som en storskalig offentlig inrättning. Modernistiska

parkanläggningar och sammanhängande parkstråk, präglade av Stockholmskolans och efterkrigstidens sociala ideal med landskapet och naturen som utgångspunkt. Det sena 1900-talets kompletteringar och kvartersbyggande. Senmodernistiska bostadskvarter, som Drakensbergsområdet och Fältöversten. Postmodernistiska områden med inspiration från äldre arkitektur och med monumentala inslag, som S:t Eriksområdet och Södra stationsområdet.

Stockholm som sjöfartsstad, militärstad samt industri- och handelsstad

Hamnanläggningarna från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten. Kajerna och hamnarna som skapar en karaktäristisk front mot vattnet. Flottans miljöer på Skeppsholmen, Kastellholmen och Galärvarvet. Beckholmen med sina dockor, kranar och magasin samt Djurgårdsvarvet. Segelfartyget af Chapman, som ett permanent inslag i stadsbilden. Djurgårdsstadens bostadsbebyggelse för bl.a. hantverkare och sjömän. Mälarvarvet på Långholmen. Frihamnen med byggnader för handel och produktion, såsom magasinerna, Banankompaniet och Fordfabriken. Militära byggnader och anläggningar på Östermalm och Gärdet, såsom kasernbyggnader, stall, stabs- och förvaltningsbyggnader och exercisplatser. Gärdet som avläsbart, öppet militärt övningsfält med skansstrukturer och paviljongen Borgen. Industrimiljöerna som speglar Stockholms betydelse som industristad alltsedan 1600-talet, bland andra Barnängen, Kungliga Myntet och de många bryggerierna, till exempel Münchenbryggeriet. Miljöer och byggnader för handel och näringsliv. Tullhusen från skilda tider, vid tidigare stadsgränser och hamnlägen. Kontorsbyggnader och bankpalats som utmärker sig i gaturummet, som Trygg-Hansa huset och Garnisonen, eller i sammanhållna miljöer, som vid östra Kungsträdgården. Storskaliga varuhus i city såsom NK, PUB och Åhléns.

Den offentliga staden

Byggnader och miljöer kopplade till demokratin och den offentliga förvaltningen. Statsförvaltningens byggnader och miljöer på Helgeandsholmen och båda sidor om Norrström. Riddarholmens byggnader för statlig förvaltning, som gamla riksdagshuset och Riksarkivet. Östra Kungsholmens myndighetsbyggnader, såsom Rådhuset med Rådhusparken och Polishuskvarteret. Stadshuset med sin utmärkande landmärkesroll i stadsbilden.Folkrorelsebyggnaderna och -miljöerna såsom arbetarrörelsens byggnader vid Norra Bantorget och Medborgarplatsen med Medborgarhuset samt idrottens byggnader och anläggningar, såsom det större idrottsområdet på Norra Djurgården, Stadion och Eriksdalsbadet. Det vetenskapliga och intellektuella livets byggnader och miljöer från skilda tider. De olika byggnaderna för högre

utbildning och vetenskap vid Observatorielunden och Drottninggatan. Akademiernas byggnader. Stadsbiblioteket och Kungliga biblioteket samt deras solitära roll i stadsbilden. De många museerna, såsom Nationalmuseum, friluftsmuseet Skansen och museistaden på Gärdet. Nordiska museet och Vasamuseets tydligt avläsbara profiler på Djurgården. Institutionsbältet på Norra Djurgården, med bland annat de olika högskolorna och universiteten, , Bergianska trädgården och Naturhistoriska riksmuseet. Studentområdet Lappskärsberget med sin tidstypiska stadsplan och bostadsbebyggelse.Byggnaderna för press, media, förlag och teknisk kommunikation såsom Nordstedthuset, Radio- och TV-huset, tidningshusen vid Marieberg och Kaknästornet.

Nöjes- och rekreationslivets miljöer

Nöjeslivets, samvarons och rekreationslivets byggnader och miljöer. De traditionsrika teatrarna och scenerna, såsom Konserthuset, Dramaten och Operan, ofta med framträdande placering i stadsrummet. Nöjesplatser som Mosebacke, Berns salonger och Södra Djurgårdens restauranger och värdshus, Cirkus och Gröna Lunds tivoli. Det samlade rekreationslandskapet på Djurgården, med rötter i 1600-talets kungliga jaktpark. Villor och sommarnöjen på Djurgården från 1600-talet fram till sekelskiftet 1900 med omgivande parker och trädgårdar, både i samlade grupper och som fristående byggnadsverk.

Tyréns AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 553194-7986

TYRÉNS